

A HÉT

TÁRSADALMI, IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI KÖZLÖNY

I. évfolyam

SZERKESZTI
Kiss József.

27. szám

TARTALOM:

JÓKAI MÓR:

Száz év előtt.

ENDRŐDI SÁNDOR:

Memento.

HERCZEGH FERENCZ:

Egy kardvágás.

BÁRSONY ISTVÁN:

Holdvilágnál!

KARCZAG VILMOS:

Örök szerelem.

LŐRINCZY GYÖRGY:

Vasárnap.

ELŐFIZETÉS:

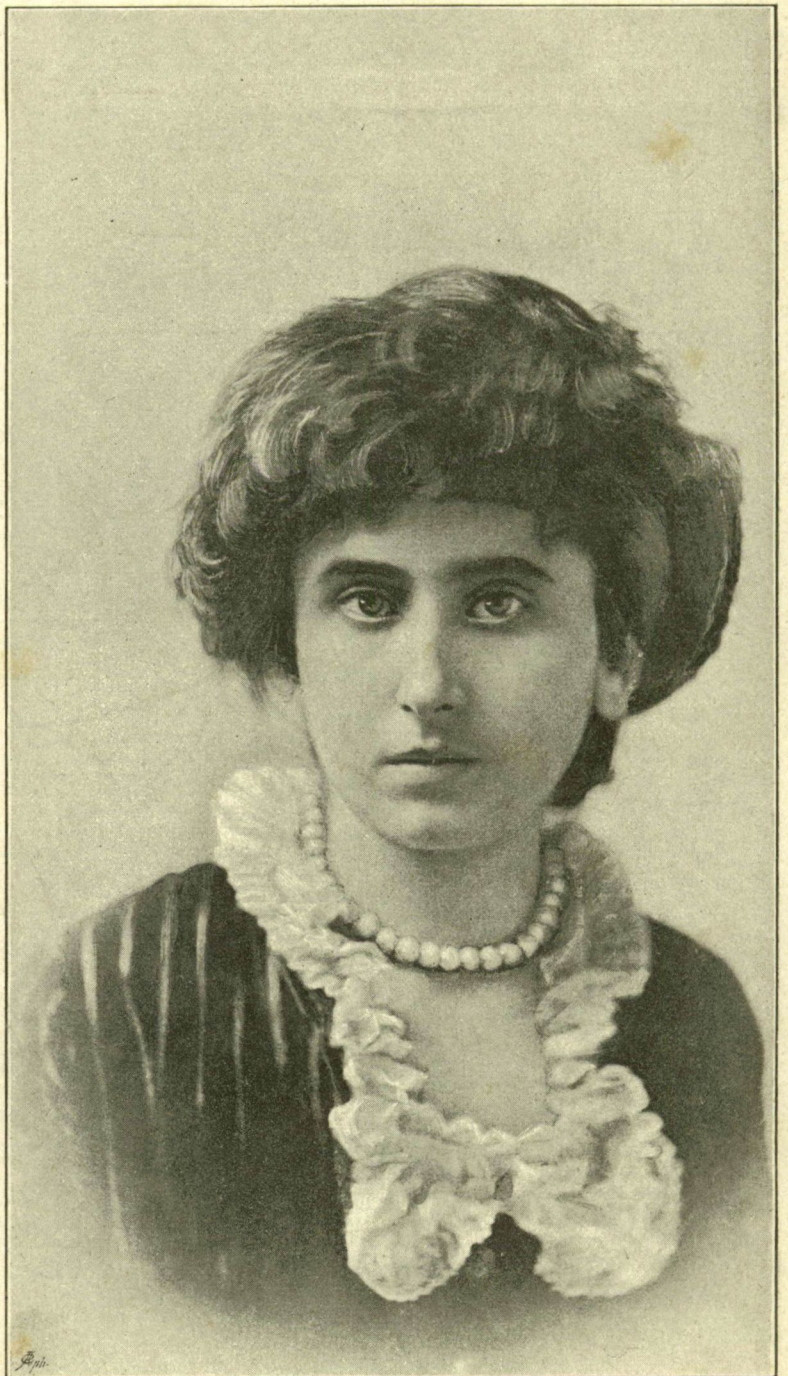
Egész évre 10 frt — kr.

Félévre . . 5 „ — „

Negyedévre 2 „ 50 „

Egyes szám ára 20 kr.

Hornyánszky Viktor
Budapesten

Fái Szerena.

Strelisky fényképe után.

Rend. 9-3 Ord.
BUDAPEST,
 IV., Váci-utca 24.

Fogorvos Barna Zaharst

BUDAPEST,
 IV., Váci-utca 24.
Rend. 9-3 Ord.

TEMESVÁRI MÓR,
 cs. és k. cipő és csizmagyára
BUDAPEST,
 József-körút 44. sz.
 Telefon összekötés.
 Kitüntetve elismerő oklevéllel és sok éremmel.

Elad kezeség mellett legjutányosabb árakon legtartósabb cipőárakat. Női czugos topán bőr vagy lastingból, erős talppal 3.- 3.50. Uri topán vikszos vagy chagrain bőrből, szögeltalppal 4.-, 5.-. Magas térdosizmákat, vízhatlan bagaria-bőrből, erős dupla talppal 9.-, 12.-. Képes árjegyzőket ingyen és bérmentve küldenek. Megbízások utánvét mellett lelkismeretesen fogantositatnak. Nem tetsző áruk készéggel visszavételnek.

Mindazoknak,
 kiknek a sírkő-állítás szomorú kötelességét
 kell teljesíteniök, becses figyelmébe ajánlja

KOHN ARNOLD
 gazdag sírkőraktárát
 Váci-körút 14. (Andrássy-uttal szemben).

Szép és pontos kivitelért és lehetőleg
 olcsó felszámításért kezeskedik a cég
 jó hirneve.

EGGER B. és Társa
 villamvilágítási és telefongyár
 Budapest, VII., Huszár-utca 7.

**Berliner világhírű
 Universal-Transmitter-jének**
 egyedül jogosított gyártói.

A nagymélt. kereskedelemügyi Minister úr által megrendelve:
a budapest-bécsi összeköttetés;
 fiumei, eszéki, soproni, győri
 városi hálózatok részére.

A magyar kir. posta- és távirdarendeletek tára
 f. é. ápril hó 23-án megjelent 24. számában közölt városi
 távbeszélő-hálózatok építési szabályzata szerint a Berliner-
 féle távbeszélő készülék alkalmazandó.

A szépítőszerek legtökéletesebbje

a KADA-féle folyékony
naphtol-szappan és naphtol-crème,
 mely mindenféle kiütés, májfolt, szeplő, sümör, vörösség, bőrhámlás
 és hóratka (mitesser) ellen felülmúlhatatlan és ártalmatlan szer.
 Egy üveg szappan 87 kr. Egy üveg-szelence naphtol-crème 2 frt.

Főraktár:

Török József
 gyógyszer-tárában Budapest, Király-utca 12,

továbbá kapható Budapest, Neruda Nándor Hatvani-utca, Molnár és Moser
 Koronaherceg-utca és a készítőnél. Kada István gyógyszerésznél, Budapest,
 VII. ker., Rákossalva, továbbá minden nagyobb forgalmu gyógyszer-tár és illat-
 szer-üzletben. — Vidéki raktárak: Kecskemét: Molnár Pál; Miskolcz: dr. Szabó
 Gyula; Mohács: Luiszer Viktor; Pécs: Göbel Kálmán; Székesfehérvár:
 Diaballa Gy.; Temesvár: Klausmann és Albert gyógyszerészeknél.

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési föltételek:

Egész évre. frt 10.—

Fél évre » 5.—

Negyedévre » 2.50

Egyes szám ára 20 kr.

A HÉT

TÁRSADALMI, IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI KÖZLÖNY

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség:

BUDAPEST

VIII., József-körút 44. szám.

Kiadóhivatal:

V., Akadémia-utca 4. szám.

Kéziratok vissza nem
adának.

— Budapest, július 6. —

Előfizetési felhívás

„A HÉT“

társadalmi, irodalmi és művészeti közlöny
második félévi folyamára.

A közönség legműveltebb rétegeire számítottunk, midőn félévvel ezelőtt lapunkat megindítottuk. Formailag és tartalmilag előkelő jellegű, lehetőleg actualis helyzetet contempláltunk, mely a hét eseményeit visszatükrözve, a múltbeli Nyugat eszméinek terjesztéséhez és a jó ízlés fejlesztéséhez hozzájáruljon.

«A HÉT» váratlan nagy sikere bizonyítja, hogy a közönség lapunk irányával egyetért, hogy lapunk hézagot pótol és hivatása van.

Midőn olvasóinkat előfizetéseik megújítására felkérjük, azt hisszük, ma már nem kell nagy nevekre hivatkoznunk. A közönség tudja, hogy lapunkban a legjobbak neveivel találkozunk. A régebbi neves írók jóakarata és a fiatalabb nagytehetségű írói sarjadék ambíciója egyaránt támogat bennünket komoly és lelkiismeretes törekvésünkben.

Reméljük, hogy a közönség pártolása jövőben is arányban fog állani a mi igyekezetünkkel.

Budapest, 1890. június havában.

„A HÉT“ szerkesztősége.

Krónika.

— július 5.

Bulgáriában huszonegy puskacső szegződött egy férfi mellének. Bekötötték szemét, odaállították az alacsony czölöphöz és ő várja szilárdan, remegés nélkül a halálos vezényszót. A sortűz eldördül, huszonegy piros sebből omlik ki az élet, a holtat eltemetik, mindennek vége, csak egy gyászba borult özvegy ontja még könyeit és szórja átkait a megtorló igazságra, melyet nem lehet kiengesztelni, csak vérrel, emberáldozattal.

Bulgária és Európa fölött azóta hét hosszú nap múlt el, hétszeresen elég idő arra, hogy a ki el van temetve, el is legyen feledve. Bulgária és Európa tudomásul vette, hogy a honáruló megkapta büntetését, hogy tulajdonképpen nem is érdemelte meg ezt a tisztas katonahalált, mert közönséges kalandor, pénzhajhászó volt — és napirendre tér fölötte. Csak a krónikás, az ő világtól elzárt cellájában, hallja még a «zsvióv Bulgaria»-t, mely egy holt ember ajkáról hangzott, és eltűnődik azon a csodálatos folyamaton, mely egy névtelen embert egy múlt nyári éjszaka alatt egymásután tud megtenni hősné, rablónak, mártírnak és kalandornak. Csak a krónikás tolla virraszt e még

hamvaiban is elkárhozott lélek fölött és vágyat érez, hogy egy napra, egy órára feltámasztva a halott emlékét, kibékítse a vérengző igazságot véres áldozatával.

Valljuk be: nem közönséges kalandornak tartottuk mi a kivégzett bolgár tisztet. Mint bírái, mindnyájan elíteltük volna, de mint fejedelme, életének és halálának ura, megkegyelmeztünk volna neki. Erre vall az a kételkedés, melylyel halálának első híre találkozott és az a megdöbbenés, mely elfogott bennünket, mikor kételkedni többé nem lehetett. Erre vall az a különös színezet, melyben az országában bolygó fejedelem és a halálos ítélettel őt mindenüvé követő első tanácsosa feltűnt. Mintha gonosz szellem üldözte és megejtette volna, s mintha eliszonyodva saját magától, lelkiismeretétől gyötörve, menekülni vágyott volna a színhelytől, a hol az ő nevében egy ember huszonegyszeres halállal hal meg.

Valljuk be, hogy e dráma katastrópháját mi idegenszerűnek, megfoghatatlannak, anachronismusnak tartottuk, hogy benne inkább a véletlen kegyetlen játékát, mint az osztó igazság kérlelhetetlen kezét láttuk. A mi korunkban, a humanismus és a consolidált állami viszonyok korában csak iszonynyal sújtjuk halállal az apagyilkost, a honárulás bűnére meg nincs is büntetésünk. A legundokabb és egyszersmind a legnemesebb bűn ez, mert megtámadja a legszentebbet, a hazát, de megtámadja a legnemesebb indokból, hazaszeretetből. Talán tévedés, talán rajongás, a mi a honárulót harcra, összeesküvésre ösztönzi, de lelkesedéssel vívja a harcot, melynek eredménye — tudja — a haza boldogsága vagy az ő veszte. A tévedést átlátjuk, a tettet elítéljük, de ez a lelkesedés purificálja mind a kettőt és föltartja a bárdot, mely a bűnösre le akar sujtani. A mi igazságérzetünk elmegy a bűn elítéléseig, a bűnös ártalmatlanná tételéig, de méltányosságunk, *aesthetikai* érzésünk visszariad a halálos csapástól. A reménykedés, melylyel egész Európa a megkegyelmezést várta, egyszersmind kegyelemért való esdeklés volt és valljuk be, midőn híre érkezett az ítélet végrehajtásának, ebben nem az osztó igazság kérlelhetetlen kezét láttuk.

Sajátságos, hogy a czélszerűség, a számítás századában nem akarunk önzőknek, számítóknak látszani. Görögország legderekabb férfiaiit küldte számüzetésbe, mert erényük veszély lehetett volna a hazára. Önzés, számítás ez, de bevallva nyíltan, kérlelhetetlen következménye annak a ma is uralkodó szent dogmának, hogy a haza mindennél előbbvaló. Ma kimondjuk, hogy a hazaárulás halálos bűn, de habozunk a bünt halállal sujtani mindaddig míg azt czélszerűnek, hasznosnak nem találjuk. Ekkor aztán neki esünk az áldozatnak, lefosztunk róla mindent, a mi részvétünket felkelhetné, ráolvasunk mindent, a mi megvetésre, kiirtásra méltó s mire lecsap a bárd, a szerencsétlen áldozattal együtt összeroskad annak becsülete, lelki nagysága, idealismusa, rajongása.

Igy lett a boldogtalan Paniczából, hős Sándornak hős fegyveres társából, halála órájában kalandor, pénzhajhászó és rabló-lovag — csupán azért, mert czélszerűnek látszott

elriasztó példát szolgáltatni és egy hatalmas birodalmat, a bűn tulajdonképeni szerzőjét, *in effigie* büntetéssel sújtani . . .

De ez átkos hír talán nem örökké lengi körül sirját. A bolgár népben megfogamzott egy hősmonda csirája, talán mire kifejlődik, hozzá fűződik egy új epizód. Szól az egy daliás fejedelemről, a ki győzelemre, dicsőségre vezette népét, de hálátlanul száműzetett trónjáról. Azóta elrejtözve él sűrű erdő közepében, várva, hogy népe őt visszahívja. Egy hős bajtársa, hű barátja utoljára kísérli meg trónja visszaszerzését, de életével lakol érte. Huszonegyszeres halállal ölték meg.

De addig is, míg sirján a költészet késő virágai fakadnak, a krónikás az ő csöndes remeteségében összegyűjti tépett becsülete foszlányait és lobogós kopjának oda tüzi elhagyott sirdombja fölé

Lucius.

Száz év előtt.*)

Irta:

JÓKAI MÓR.

(Színtér: a nézőtérré átalakított zenekar helye és a proscenium két páholyával.)

I. JELENÉS.

JEGYSZEDŐ (az ajtóban). Héj, uram! Bilétet!

ANISCHEL. Én adjam neked bilét, mikor az egész színház az enyém! Nem ismeresz Anischel ács mestert? Ez meg a feleségem.

ANISCHELNÉ ASSZONY (bejön, kis fiával az ölében, leül a középre). No csak ne sirsz! Látod azt a szép czifra képet. Nesze pogácsa.

ASSZONYSÁG. Az a fiúcska én hozzám tartozik. Még nincs nyolcz esztendő.

NAGY KAMASZ. (Mamája szoknyájába fogózik).

JEGYSZEDŐ. Egy biléttel ketten mennek be.

STOPPULA (bejön). Hol van itt olyan jó hely, a hol nagyon jól lehet hallani?

JEGYSZEDŐ. Csak oda az öreg dob mellé tessék ülni

STOPPULA (leül a bal páholy alatti székre).

1 } KISASSZONY (bejön).

I. KISASSZONY. Mink a director unokahugai vagyunk.

JEGYSZEDŐ. Jól van! Annak is mindennap más unokahuga van.

MAKKOS MENYHÉRT. Itt van fiam a bilét, aztán meg egy peták borralaló. Hanem adass nekem olyan széket, a melyik nem törik össze alattam. Mert olyankor, mikor elővesz a nagy kaczagás, még eddig minden szék szélylyel ment alattam. Aztán ha soká tart a darab, küldj be egy pohár bort parádi vízzel. Ha kettő lesz, se lesz baj. (Leül a helyére).

ÚRI DÁMA. Hol itt a legelső hely? (Leül).

*) Jókainak egy csak kevesek által ismert alkalmi darabjából közöljük ezt az érdekes részletet, mely a mult századbeli színházlátogató közönséget korhű képben mutatja be. Címe: «Thespis Kordéja». Voltaképen ezt a darabot szánta Jókai a magyar színeszt százéves jubileuma alkalmára ünnepi darabnak, de tekintettel arra, hogy a benne festett kor nem felel meg egészen annak az időpontnak, melynek évfordulóját fogjuk ünnepelni, indítva érezte magát egy újabb darab megírására. Ez a másik, a «Földön járó csillagok» fog október 20-án színre kerülni. «Thespis Kordéja» egyelőre az asztalfiában marad.

Szerk.

MENYHÉRT. Phüh, de nagy pézsmaszagot hozott be az asszonyság magával.

ÚRI DÁMA. Fi donc! Milyen foghagyma illat.

MENYHÉRT. Nem! ezt a büzt én ki nem állom. Adjatok nekem más helyet. (Más helyre ül).

MEGYERI URAM (bejön).

1 }
2 } CSIZMADIA LEGÉNY (bejönnek).
3 }
4 }

MENYHÉRT. Ecce, ni. Megyeri uram is itt van. A derék csizmadia mester.

MEGYERI. Hát ki pártolná a magyar művészetet, ha még a csizmadiák sem. De még a négy legényemet is behoztam. Magam fizettem az ánrét. Nesztét vettem, hogy holmi korhely juratusok, meg más aféle kortyondi fráterek valami kontrabantot akarnak csinálni ma a theatrumban a Kelemen ellen; hát majd az én legényeim hamar megmutatják nekik, hogy hol hagyott az ács mester lyukat a deszkán!

MENYHÉRT. No még csak az kellene.

MEGYERI. Itt is jönnek már.

FARKAS } (dalolva jönnek be.) «Sárga csizmás Miska
BALOG } sárban jár.»
HARSÁNY }

FARKAS. Együtt maradjunk czimborák, egy csoportban! Aztán én rám figyeljete.

MENYHÉRT (Harsányhoz). Hát az úr bundástul jön be a theatrumba?

HARSÁNY. Dejszen többet le nem teszem a csurapémat ott, a hol színészek járnak.

FARKAS. Engem ereszettek oda a vén salabakter mellé, a ki azzal a halló tülökkel observál. Azzal én sok tréfát csinállok.

MENYHÉRT. A maga lábán járjon az úr.

FARKAS. A tyúkszememmel nem látok: öreg.

MENYHÉRT. Öreg az ördög! Ezt még nekem soha sem mondták.

KÖZÖNSÉG (tolongva jö be).

I. NAGY KALAPU ASSZONYSÁG. (Bejön, eléje ül Harsányinak).

HARSÁNY. Tegye le azt a nagy bolond kalapot, madám. Hisz nem látok tőle se eget, se földet!

KIS FIÚ ANISCHELNÉ ÖLÉBEN. Mama! Én félek ettől a csunya bácsitól.

ANISCHELNÉ. Hallgass, mert mindjárt megesz.

I. GAVALLÉR (2. gavallérhoz). Uram, soká fog ez tartani?

2. GAVALLÉR. Pont kilencz óráig.

I. GAVALLÉR. Nem a darab, hanem az, hogy az úr a lábomon tapos?

2. GAVALLÉR. Pardon! Hát hova álljak? Mindenütt láb van.

ANISCHEL (rájok förmed). A ki idebenn lármázni akar, az menjen ki.

FARKAS. (Felül az orchestrum karfalára a lábait lógázza s egy hosszú perspectivával vizsgálja a közönséget. Felkiált a karzatra). Héj öcsém, ott a kakasülön. Ne köpködd ide a szilvamagot a mi fejünkre, de nyeld le, ha magyar vagy!

VIZÁRULÓ LEÁNY. Tessék friss viz! (Többször ismétli.)

FARKAS. Te kis leány, adsza egy pohár vizet.

BALOG. Csoda történt! A Farkas vizet kér.

FARKAS. Nem inynya kérem én azt, hanem abbul a végből, hogy a vén censornak beletöltöttem a halló trombitájába, mikor legjobban fülel. Majd hogy fogja mondani: jaj de vizenyős ez a poéma! Tedd ide a poharat a székem alá.

MENYHÉRT. Bizony már kezdhethék a darabot.

MEGYERI. Nem lehet addig, a míg a consiliarius úr, meg a polgármester úr meg nem érkeznek.

POLGÁRMESTER } (a jobboldali páholyban megjelennek).
POLGÁRMESTERNÉ }

HARSÁNY. Itt van már Habakuk uram az ő Sárájával együtt.

BALOG. A polgármesterné a kis kutyáját is elhozta magával.

FARKAS. Ereszsenek engem oda, a páholy alá. Én azt a kis kutyát megugattatom. (Ingerkedik az ölebbel.)
Bau bau bau.

DIVATOS HÖLGY (bejön, helyet foglal).

FARKAS. Hopp, czimborák! Itt van az én bálványom. Most annak megyek kurizálni. A kucsmám itt hagyom a széken. A ki hozzá mer nyúlni, dudát csinállok belőle. (Előre megy a szép hölgynek udvarolni).

KIS FIU. Mama! Ez a csúnya bácsi rám nézett!

ANISCHELNÉ. Hallgass! Vagy beduglak oda a sugólyukba!

FARKAS (kurizál a divathölgynek). Karsamadiner meine gnädige. Hogy tetszett alunni az éjszaka? Disznó meleg lesz ma a théatrumban. Megengedi, hogy én legyezzem? Iszonyú sok itt a szúnyog! Ott csipi egy ni! Ah, miért nem lehetek én ilyen szúnyog?

CONSILIARIUS } (a baloldali páholyban megjelennek, be-
NOMÁRY } lyet foglalnak).
KOPPÁNDHÁZY }

MENYHÉRT (megrántja Farkas mentéjét). Tessék figyelmezni! A Consiliarius ur megérkezett; ne tessék neki hátat fordítani; mert meg talál apprehendálni érte.

FARKAS (megfordul).

MENYHÉRT. Ugyan kérem, ki az a másik két úr a Consiliarius úr szakaszában.

FARKAS. Hát ismerek én minden németet?

ANISCHEL. Az egyik az excellenz Koppándházy, bécsi theater-director a Burgtól. A másik meg gróf Nomáry, pesti theaterdirektor. Das san die Rechten! Elvesztenék minket magyart egy vizkanálba.

II. JELENÉS.

Előbbiek, Jambus.

JAMBUS (a kortina mellett kibúvik, a sugólyukig előjön).

FARKAS. Hahó! Vivát Jambus ur. Halljuk Jambus urat!

JAMBUS. Nagyméltóságú, nagyságos és tekintetes tiszteletreméltó publikum. A regisseur általam jelenti, maga nem jöhet, mert öltözködik, hogy a mai előadásra hirdetett allegoriából, Lehi úr és Liptai Mária leányasszony gyöngékedése miatt, a daemon és a syrén rolléja kimarad. Kegyes elnézésért esedezünk.

MIND. Éljen! Vivát Jambus úr! Vivát!

FARKAS. Jambus úrnak tisztelői nevében szolgálunk ezzel a két koszorúval (felhajt Jambusnak egy koszorút miskolczi pereczből és egyet knackwurstból).

JAMBUS (két karjára fűzi a koszorúkat). Ez már praktikus megkoszorúzás!

FARKAS }
HARSÁNY } Halljuk Jambust. Halljunk egy szózatot!
BALOG }

JAMBUS (paródiázva, női hang utánzásával, minden szónak az első szótagját húzza meg). Tisztelt nagy úri publikum. Hálám oly végtelen, hogy azt szavakkal kifejezni nem birom. E drága koszorúkat ágyam fölé akasztom s örökké meg fogom őrzeni. Én még most csak egy kis rózsabimbó vagyok, a kiből még ezután lesz valami. (Megcsinálja a conventionalis üdvözléteket minden oldalra.)

MIND (tapsolnak, kacagnak).

FARKAS. Nézd a gazembert. Ugyanazt a gratulációt mondja el, a mit Liptai Mária szokott elmondani, mikor koszorút kap.

JAMBUS (megy vissza a kulisszák felé).

CONSILIARIUS (a páholyból eléje tartja a nádpálczáját.)
Megálljon kend! Majd most én hirdetek valamit kendnek. Mondja meg kend a regisseurnek, hogy ha Lehi úr, meg Liptai Mária leányasszony el nem mondják iziben a rolléikat, a hogy az a czédulán ki van nyomtatva, én mind a kettőt megvasaltatom, s Pest vármegye áristomába csukatom. Promulgatum est!

JAMBUS.

Vivát! vivát! vivát a méltóságos Consiliarius ur Ezen dicsó deliberatumaért
Az egyik koszorúmat felajánlom.

CONSILIARIUS.

Elmégy trifurcifer! vagy rád huzok,
Még engem is ki mer paródiázni.

JAMBUS (a függöny mögé eloson).

(Általános zaj.)

FARKAS. } Ez nem helyes! Ez gorombaság. Kövesse
HARSÁNY. } meg magát a consiliarius úr. Zsarnoki
BALOG. } önkény!

MENYHÉRT. } De nagyon helyes. Így kell azokkal
MEGYERI. } bánni! Nagyon jól tette a consilia-
ANISCHEL. } rius úr!

CONSILIARIUS. Majd emberségre tanítom én őket.

HUGÓ. Ebből lesz egy nagy debade!

NOMÁRY. Ilyen a mi színházunkban nem történik.

KIS FIU. Mama! Menjünk haza! Én félek.

ANISCHELNÉ. Hallgass! Mert téged is becsuknak.

STOPPULA. Mit mondtak? Mit beszéltek? Egy szót se hallok. A tubusom mind tele lett vízzel.

FARKAS. Bizonyosan beleesik az eső a padláson keresztül.

STOPPULA. A meglehet. Rossz helyre ültem. (Fogja a székét s a középére viszi, ott telepedik le.)

MENYHÉRT. Hét óra elmúlt már és még se kezdik.

HARSÁNY. Disznóság. Én majd megfővök már itt a csurapében.

MIND (Elkezdenek tapsolni, lábaikkal dobogni, botjaikkal dörömbözni).

FARKAS. Attánzió! Majd én kigusztálom, hogy mért nem kezdik? (Felugrik a színpadra, félrehúzza a függönyt, bedugja rajta a fejét; visszafordul.) Mingyárt elkezdik; tessék patientiával lenni a tisztelt publikumnak. Csak a Liptai Mária leányasszonynak a cipőjéről szakadt le a pántlika, azt varrják fel.

MIND (nevetnek).

STOPPULA. Mit perorált ez most? Nem hallok. Nincs is megcensurázva. (A halló tülköt a fülehez tartja.)

BALOG (A pohárból vizet önt a tülköbe).

STOPPULA (Bámulva néz szét). Ide is beesik az eső. (Felhúzza az esernyőt a feje fölé.)

ANISCHEL (Stoppulára förmed).

Le az az ombréla! No nézd.

Csufol az úr enyim pajtámat,

Hogy rosszul zsindeleztem? Jobb lesz

Ha bezsindeleztet az úr a maga fejét.

SÜGÓ (csönget először).

FARKAS. Silentium! Most már jön az actus!

MIND (helyet foglalnak, elcsendesülnek).

(Színpadon belül zene hallik. Lavota nyitánya előzi meg az előadást.)

(Zene után.)

HUGÓ.

Az ouverture nid übel! Az a ficzkó

A ki akart Fidlbogennel duellálni engem

Nincs van talentum nélkül.

Ha jönne hozzám Bécsbe,

Csinálnám belőle Paganinit.

MIND (*pisszegnek*).

FARKAS. Piano ott a lózsiban, urak!

SÜGŐ (*másodszor csöngel*).

(*Függöny elkezd felgöngyölödni, a színpadon lábak lát-
szanak, melyek minden irányban szétfutnak; addig a függöny
megáll. Végre egészen felgördül.*)

(*Szintér ligetet mutat, elől gyepágy virágbugassal.*)

MIND (*meglepetés hangján*). Ah! Ah!

MENYHÉRT. Ucscegéljen gyönyörű decoratió.

HUGÓ. Ezt a pictort én elviszem Bécsbe.

MIND (*pisszegnek*).

SZINÉSZEK ÉS SZINÉSZNŐK. (*A színpad mögött dalolnak.*)

«Jer vidám csónako—ho—hos, jer — Fidelém.

Oh hozd ide sajkád

Ide, hol a folyó szélén, kedvesed vár te read

Fidelém Lillám!»

Egy kardvágás.

Irta:

HERCZEGH FERENCZ.

Már nagyon hangosan voltak a tisztí asztalnál.

Kupak Náci egyszerre hátra vetette a fejét, aztán magasra emelte vonóját és rágyújtott arra a nótára:

Ráró lovam lába csak azt kalapálja:

Ihaj-tyuhaj! duhaj betyár a gazdája —

A Máray nótája volt.

Ihaj-tyuhaj! A főhadnagy kirugta maga alól a széket, hogy a kontrasok ijedtükben szanaszét gurultak, aztán két tenyerébe kapva buldog-fejét, úgy szívta magába a kaczkias nótát.

Kemény hadnagy a ruhafogas körül kezdett tapogatózni.

— Mi az, kiáltotta rá öt hang egyszerre, csak nem mégis még haza?

— Öt órára rukkolásom van, mentegette magát a hadnagy szerényen.

Nem tartóztatták tovább. Kifogástalan eleganciával meghajtotta magát és ment. Alig hogy künn volt, már egy boros pohár repült az ajtónak, nagyot döngve és darabokra zúzódva. Máray küldte e *bücsűpoharat* a *philiszter* után.

— Jó fiú az a Kemény, — vetette oda Loránth az illem kedvéért.

— Jó fiú! Máray az asztalra csapott kőkemény öklével. Az ezrednek nem kellenek jó fiúk, hanem kemény férfiak! Az ilyen anyámasszony pedig csapjon fel papnak, de ne huszárnak. Hej, volna csak más ember az ezredes, majd kiadná ennek a jó fiúnak az úti laput!...

És nem találkozott ember az asztalnál, ki Keményt védelmébe vette volna. Egynek se volt kedve ingerelni Márayt, kinek a bor már amúgy is fejébe kergette fekete vérét. Rossz vére volt, rossz vére és szerencsétlen keze.

Máray nem volt az ezredből való. A hármasonál szolgált és hébe-korba átlátogatott az ötösökhöz egy pohár borra. Az ötösök ki nem álhatták, hanem azért a fiatalok tisztesség kedvéért átdorbézolták vele az éjt. Ha nagyon hangosan folyt a mulatság, biztosra lehetett venni, hogy reggelre kiadják a svadron vívókardjait a puska-művesnek, köszörülés végett.

Ihaj-tyuhaj! a duhajkodás tovább folyt.

Éjfél felé Loránth főhadnagy átugrott istállójába, megnézni, hogy az inspectiósok mivel ölik az időt. Mikor

a vendéglő előtti sétányra ért, a holdvilágban egy tiszt alakját vette észre, a mint szivarozva és keresztbefont karokkal ült a padon.

— Kemény, mit morfondirozol te itt?

— Te Loránth, hallottad mit beszélt Máray?

— Mit beszélt?

— Az ablak nyitva volt, mindent hallottam. Mit akar ez ember tőlem?

— Hadd el, a bor beszél belőle.

A hadnagy eldobta szivarját, hangja remegett az izgatottságtól.

— Loránth, rossz ember vagyok én?

— Ugyan kérlek! A te áldott jó sziveddel?

— Nem származom tisztességes családból?

— Hogy beszélhetsz ilyet? A te familiád már főispánkodott, mikor a Márayak még kucséberék voltak.

— Mondd, gyöngé lovas vagyok?

— Kérlek! Olyan ülésed van — na! Tegnap mondta az ezredes: Kemény oly puhán tapad a nyereghez, akár egy vizes rongy. Kell ennél nagyobb dicséret?

— Megtagadtam valaha egy bajtársamtól valami szivességet?

— Soha! felelt Loránth meggyőződéssel. (Ő elvből csakis Keménynyel szokta váltóit girálatni.)

— Nohát! — mondta Kemény. Aztán hirtelen elérzékenyedett és karon fogta Loránthot. — Mondd, Loránth, mért nem szeretnek engem az ezredben?

— Dehogyan nem szeretünk...

— Tudom, hogy úgy van. Nincs egy ellenségem, de egy barátom sincs, — téged, persze, kivéve... Velem nem bálnak úgy, mint a többivel. Én nem vagyok olyan tiszt, mint a többi. Szentirmayról, vagy terólad nem beszél ez a Máray oly hangon. Ej, azt hiszem, legjobban lesz ha átmegegyek a szekerezésekhez!

— Jézus Mária! Loránth összecapta kezeit.

— Megteszem, megteszem! hajtogatta a hadnagy csökönyösen.

— Kemény, te gyerek vagy, nem hiába vagy tizenkilenc éves. Az már úgy van minálunk: a mint valami új ember kerül az ezredhez, ráfognak *valamit*, ettől nem egyhamar szabadul. Még csak három hónapja vagy nálunk, az akadémiából jöttél, azt mondják kitüntetéssel végeztél; — látod, ezek mind gyanus dolgok, nem szabad csodálkozni, ha kissé bizalmatlanul fogadnak. Hanem ez nem lesz mindig így. Meg fognak ismerni, akkor minden másképp lesz. Hiszen nem is lehet mindenki vasgyuró. Annak a Máraynak pedig jó volna, ha valaki az orrára csapna. Meglehet, hogy alkalmilag ellátom én. Hanem azért nem kell a furvézerekhez menned!

A hadnagra sajtáságos hatással volt Loránth ékes-szólása. Sokáig szótlánul bámult maga elé, aztán hirtelen homlokára csapott, mintha odabenn, a gondosan szétfésült hajválaszték mögött, egyszerre egy villanyos lámpa gyult volna ki.

— Majd meg fognak ismerni! mondta, azzal kezét nyújtott Loránthnak és távozott.

Loránth az istálló felé tartott. Egy ideig rendesen járt, aztán eszébe jutott, hogy ő ma már megivott vagy négy liter bort, s kardjával kezdte verdesni a lámpaczőlőpöket, hamis hangon dalolva hozzá: Ihaj-tyuhaj! duhaj betyár...

Szegény Kemény, — jó fiú volt. Minden mozdulatán meglátszott, hogy istenfélő anya nevelése.

Ha a kávéházban két zsidó összeczivakodott, Kemény képes volt odafutni és kibékíteni őket. Ha valaki a pinczérről sugdosni kezdett, Kemény már a pénztárczája után nyult. Boldog volt, ha valakinek szolgálatot tehetett. — Jó fiú! mondogatták bajtársai és lassanként divatba jött: hogy a ki szivarozni akar, annak Kemény tartsa a gyufát, a ki pedig bálba készül, a helyett Kemény tegyen szolgálatot.

Nyolcz napja volt az ezrednél, mikor egyszer meg-
esett rajta, hogy szóvitába elegyedett Loránthtal. Valami
katonai thémán tűztek össze.

— Az nem igaz! vágta oda Loránth türelmét veszve.

Kemény másnap hajnalban lélegzet nélkül futott
Loránth lakására.

— Te Loránth, utána néztem a reglementben, neked
mégis igazad volt. Reményilem, nem haragszol, hogy teg-
nap veszekedtem veled?

Ily eset páratlan volt az ezred történetében. Loránth
ajkába harapott, megpödrötte bajuszát és kezét nyújtott a
hadnagyának. Később az egész tisztikar ajkába harapott és
bajuszát pödrötte.

E naptól kezdve mindenki óvakodott Keménynyel
vitakozni. Ő hors concours volt és az egész ezred
védelme alatt állott.

Csak egyszer történt, hogy egy bekapott civilista
kötekedni kezdett vele. Az egész tisztai asztal fölzdúlt,
Keményt lefogták, a civilistát meg kikardlapozták a ven-
dégglóbból.

— Kérlek, méltatlankodott Kemény, elvégeztem
volna magam is.

— Nem, — téged nem hagyunk, ez nem neked való.

A kincstári asszonyok nagyon szerették Keményt.
Maguk közé vették, ráfogták, hogy nem neki való a bor
és kávéval itatták. A feleséges tiszték, ha el akartak ha-
zról szabadulni, oda küldték az asszonyhoz Keményt.
Senki se volt rá féltékeny. Keménynek ez nem tetszett.

Egyszer meglátogatta az őrnagynét. A szép asszony
épen új ruhát próbált és meztelen karokkal, nyakig gom-
bostükkal teletüzdelve állott a tükörnél. Mikor kard-
csörgést hallott, ijedten futott ki a szobából, — mikor
megismerte Kemény hangját, nevetve tért vissza.

— Miért nem mondta mindjárt, hogy csak maga az?

Másszor a kis Idát, ki iránt erős faible-je volt, sza-
kadó esőben kísérte haza. Egyszerre megszólalt az iskolás
leány, ki ruháját kissé felkapva, tipegett esernyője alatt.

— Édes Kemény, mondta anyai jóakarattal, nem
fog maga meghűlni, ha megázik?

Főlebbvalói kiméletesen bántak vele, még a vas-
szigorú őrnagy is szemet hunyt apró mulasztásai fölött.
Keményt ez boszantotta.

Kapitánya azonban «szorította», — a mi rendetlen-
ség előadta magát a szakaszban, annak Kemény itta meg
a levét. A hadnagyot ez is bántotta. A kapitány ugyanis
áldott jószívű öreg volt, ki feleségét kivéve, az egész
világgal jólábon állott és soha egyik barátjának se mert
valami jóízű gorombaságot mondani. Mikor most végre
talált egy embert, kinek fejére kiönthette szive szelid
keserőségét, kapva kapott az alkalmon és szinte emelke-
dett önbecsülésében.

Kemény hadnagy, miután a sétányon elvált Loránth-
tól, egyáltalán éjet töltött. Agyában egy elhatározás vert
gyökeret . . .

— Majd meg fogtok ismerni! mondta, midőn reg-
gel felcsatolta kardját.

A tisztiket a vendéglő előtt találta; Márayt bucsúz-
tatták, ki könnyű gig-jén ülve, önelégülten magyarázta
két orlovijának pedigreejét. Aztán sorba kezét fogott a
bajtársakkal, az épen odaérkezett Keménynek két ujját
nyújtotta.

Kemény hirtelen kacagni kezdett és tenyerével
rácsapott a nyerges szügyére.

— Te, Máray, mi jutott eszedbe, hogy annyira meg-
csufítottad ezt a két szegény párat?

— Hogy megcsufítottam?

— No igen, hogy megkurtítottad a farkukat. Sovány
lónál az megjárja, de két ilyen szalmazsák —

— Szalmazsák? üvöltötte Máray, ki inkább engedte
volna gyalázni apja emlékét, mint orlovijait.

A tiszték fanyar arczczal néztek össze, Loránth al-
tomba oldalba taszította Keményt, Kemény azonban mű-
értően szemlélte a lovakat s hideg vérrrel folytatta:

— Két lokomotív, a melynek farába seprőt tűztek —

Máraynak fejébe szállt a vére, de aztán kacagni
kezdett és hamiskásan hunyorgatta szeméit, mintha mon-
dani akarná: ne féljete, nem bántom ezt a jó fiút! Sze-
lid hangon mondta:

— Kemény, nem értesz te lovakhoz!

A hadnagy egyszerre felegyenesedett.

— Én nem értek lovakhoz? Ezer ördög! Úgy
látom, boros vagy, — nem tudod, mit beszélsz!

Azzal megfordult a sarkán és szó nélkül távozott.
Márayból kicsattant a méreg, soha életében ily han-
gon még nem beszéltek vele. A tiszték csittítani kezdték.

— Mit akarsz vele? Ha összevágod, nem dicsőség;
— ha ő vág meg, blamáva vagy.

Mindenki örült, mikor Máray lovai közé csapott és
elhajtatott. A trafiknál megállt, az állatorvosnál is volt
comissiója, jó félóra mulva kiért a vámhöz.

A rét felől két lovas vágatott az országút felé,
mindketten már messziről integettek sapkáikkal. Loránth
és Bilitzky volt. Máray megállította kocsiját. A két tiszt
könnyedén átugratott az árkon, közvetlenül előtte sto-
poltak, Loránth kissé meghajtotta magát s azt mondta:

— Kemény hadnagy megbízásából jövünk, hogy
elégtételt kérjünk tőled.

— Ó hí ki engem?

— Azt mondtad, hogy nem ért a lovakhoz, — egy
lovassági tisztre ez súlyos sértés.

— Ó hí ki engem? Máray csettentett a nyelvével s
visszafordult a város felé. A két secundáns mellette lovagolt.

— Hanem azt megmondom, — morogta Máray, —
hiába nem megyek vissza.

A svadron vívókardjait kiadták a puskaművesnek.
Délután lefolyt a párbaj. A kaszárnya kiűrtett legénységi
szobájában az ellenfeleken, segédeken és orvosokon kívül
még Box is jelen volt, Máray buldogja.

Máray, sok esztendei gyakorlat folytán bizonyos sab-
lonszerű technikára tett szert, melyhez minden párbajánál
alkalmazkodott. Magaviseletében gondosan került mindent,
a mi arra engedett következtetni, hogy bátorságával dicse-
kedni akar. Semmi színházi pose, semmi lovagiaskodás,
— egész modorából látszott, hogy a dolog őt végtelenül
untatja.

Kemény tagadhatatlanul sápadt volt, de nyugodtan
viselte magát.

A két ellenfél átvette a borotvaéles kardokat, Máray
odaszólt egyik segédjének:

— Lenn van a kocsim? Mert mindjárt indulni sze-
retnék.

Kemény erre is talált feleletet. Odaadta szivarját
Loránthnak.

— Kérlek, tartsd csak egy pillanarig.

Aztán összecsaptak. Mindkettő hevesen támadott, a
fényes pengék szikrázva fonódtak egymásba . . .

— Állj! kiáltotta Loránth.

Kemény remegett és vérzett. Homlokán, arczán és
állán végig hosszú seb piroslott. Az orvos arczára tapaszt-
otta a carbolos vízbe áztatott spongyát, aztán széket
hoztak neki. Aztán varrni kezdték. Máray kíváncsian nézte,
— számította, hány öltésre telik?

Loránth egyszerre elrikoltotta magát: Máray, hol
van a füled?

A főhadnagy jobb füle után kapott — a kagyló
fele hiányzott.

— Ej, kiáltotta, azért viszket?

— Hamar, meg kell keresni, még rá lehet varrni.

Az orvosok, a segédek, még Kemény is keresni
kezdték a padlón. Máray kardjával néhány papirdarabot

piszkált elő egyik ágy alól. A fül nem volt sehol. Egyszerre aztán valamennyien Boxra tekintettek, a ki most a kályha mögé kuporodott, és önelégülten nyaldosta száját.

Öt perczzel rá Bilitzky lihegve csörtetett a cantinba, hol a többi tiszték várták a párbaj eredményét.

— Hej, fiúk, urak! — Kemény összeapritotta Márayt, gulyássá aprította össze. A mi megmaradt belőle, azzal Box lakott jól. Hogy vív az a Kemény! Prímet mutatott, egy terczet gyönyörűen felfogott, aztán egy pompás cselvágással leszelte Máray fülét. Készakarva tette. Ha közbe nem lépünk, a másikat is levágja.

— És Kemény nem sebesült meg?

— Nem, csak egy kis karmolást, egy laposat kapott arczára...

Mikor Máray felszállt kocsijára, feje egy nagy, fehér kendőbe volt csomagolva, az ember azt hitte volna, hogy a foga fáj. A főhadnagy kezet nyújtott Keménynek.

— Reményilem, nemsokára meglátogatsz? Persze nálam szállsz meg?

Állomására érve először elpáholta Boxot, aztán azt mondta bátyjának:

— Odaát van egy új ember — valami Kemény — akadémikus — hanem nem olyan mint a többi — igen kedves fiú...

Az őrnagy nyolcz napi szobafogságot adott Keménynek.

— Hadnagy úr, mondta szigorú hangon, nem szeretem a kötekedő tiszteteket.

Az öreg kapitány meglátogatta hadnagyát s elszuszogta nála az egész délutánt.

— Szeretem a kemény tiszteteket, — reményilem ezután is jó bajtársak leszünk?

A kincstári asszonyok úgy találták, hogy a hadnagynak rettenetesen illik az a marczona sebforradás, a feleséges tiszték pedig gyanakodó szemekkel kezdték nézni Keményt.

A brigádban azt mondták róla:

— Jó fiú, de nem tanácsos vele komázni.

S mindezt egy kardvágás okozta!

M e m e n t o .

*A mi egyszer elvirult már,
Elvirult az mindörökké;
Ifjuságod tűzrózsája
Sohasem lesz rózsza többé.*

*Hervadsz, bágyadsz, kedves angyal,
Bájjaidnak szirma csügged;
Hódolóid, mint az árnyak,
Észrevétlen tovatűnnek.*

*Dicsökszel az igézzettel,
Melyet lényed szétsugárzott:
Én nem látok tebened mást,
Csak — vergődő hiúságot.*

*Dicsökszel a diadallal,
Melylyel szívem tönkre rontád:
Annyi szívem maradt még, hogy
Szánalommal nézhetek rád.*

*Nagyon olcsó dicsőség volt,
Szegény asszony, a te részed,
Nincs abban még csilláma sem
A lobogó szenvedélynek.*

*Unalom, vágy, vad szeszélyek,
Néha egy kis kaczérság még,
Bolondulás, bolondítás,
Érzelemnek dőre játék —*

*Ennyi minden! S ez a «minden»
Nem egyéb, mint épen — semmi.
A sok holtra vérzett szívből
Egy sem akar tönkre menni.*

*Egy sem akar ott maradni
Te hódító nő, melletted,
Hogy bohócza, lova legyen
Diadalmi szekerednek.*

*És az alkony őszi árnya
Mind alább száll, mind alább hull,
Alakod is mind búsabban
Rémlik elő a homálybul;*

*Végre némán elbanyatlík,
Elvész, szinte ismeretlen —
S trónod roncsa ravatalként,
Élet nélkül áll a csendben...*

Endrődi Sándor.

Magyar amatőrök.

Nemrég egy külföldi szaklapban néhány sor ragadta meg figyelmemet, melyben egy tudós német gyűjtő a 48 előtti magyar robotjegyekre hívta fel a gyűjtővilág figyelmét. Kiváncsi voltam, hányan vannak itt benn a hazában, a kiknek alkalmuk volt az ősiség e nevezetes emlékét színről-szinre látni vagy megőrizni egyet a poros szekrények valamelyik rejtett zugában, a «misera plebs contribuens» e véres verejtékkel irt lapjaiból. A magyar gyűjtőkkel három év óta fentartott összeköttetéseim, melyeknek célja a hazai amateurség hű képét s magánosaink gyűjteményeinek teljes névsorát és kimerítő statisztikáját nyerni, megbízható támpontot nyújtottak volna ez utánjárásra; de daczára a több oldalú tudakozódásnak, ama körülbelül 600-ra menő magyar gyűjtő közt, kiknek pontos névsorával s gyűjteményeik irányának és főbb tárgyainak többé-kevésbé körülményes tudomásával bírok, nem akadt, a ki tudta volna, milyen tulajdonképen ez a robotjegy. Magában a nemzeti muzeum egyéb tekintetben oly becses és sokoldalú gyűjteményeiben sincs nyoma sem a robotjegynek.

Ez az egy példa is eléggé mutatja, mily fontos feladat áll nálunk még a magános gyűjtés és az amatőrkedv felélesztése előtt. A gyűjtés a jövő ösztöne a nemzetek psychológiájában; a jövő történetírása, hála a kulturnemzetek ez irányú kifejlett ösztönének, többé nem túlnyomólag a holt betűk és a sárgult okmányok lélek nélküli feldolgozásában, hanem a mult élő tárgyai szemléltető megjelenítésében fog állani. A mult és jelen között ezt az eleven szellemi kapcsot teszi lehetővé az öntudatos gyűjtés s ennek köszönheti a francia historia-írás azt a rengeteg anyagot, mely tiszszerte gazdagabb p. o. a száz év előtti nagy forradalom emlékeiben is, mint mi vagyunk a csak negyven év előtti magyar szabadságharcz fennmaradt reliquiáiban.

A mi a magyar amatőröknek eddig még nagy hátrányuk, az a gyűjtés kevésbé intensiv módszere, holott az igazi amateur-szellem érdeklődése mielőbb megtalálja a maga individualis körét. Legtöbb gyűjtőink még a régészet, érmészet, irodalom- és művészettörténelem általánosságában mozognak; kevesebben vannak, kik egy-egy kor vagy válfaj specialisabb kereteinek szentelnék működésüket, mint p. o. az irodalomgyűjtés terén *Ballagi Géza* az 1780-tól maig megjelent politikai röpiratok irodalmának, s a hazai képviselőválasztásokkal összefüggő önálló nyomtatványoknak (proclamatiók, kortes-versek, meghívók stb.); mint *Váry Gellért* a ponyvairódomnak, *Feuchtinger Sándor* az 1828-ig visszamenő kéményseprői újévi üdvözlötteknek; *Szinnyei József*, *Véghelyi Dezső* és mások a halotti czédulák gyűjtésének.

Specialista azonban *Komjáthy Béla* orsz. képviselő is a pipák gyűjtésében. A ki e magyar szempontból oly fontos kellék culturhistoriai monographiáját írná meg valaha, nem nélkülözhetné *Komjáthy* érdekes gyűjteményét, mely híres betyárok agyarái közt feketedett makráival, illatos táblabírói meggyzáróival nemcsak a hazai «pipologia» pragmatikus képe, de tanulságosan állítja elénk a füstös szerszám hódító világútját fel egész addig az időig, midőn *Medici Katalin* első szippantását tette a Spanyolországból becsmpészett burnótból, midőn a török nagyvezér orrán furta keresztül a szarát a pipázni merészlőnek, a persa sah pedig fülét, s az orosz czár orrát vágatta le a vakmerőnek, míg a svájci dekalóg egyenesen a házasságtöréssel vetette egy sorba a dohányzást. A chinai víz-pipa, a *dzsebba-szobáti*, friss tejjel töltött *seisa*, a japáni opium-pipa, a kafferek burnotozó csont-kanalái mind képviselve vannak többé-kevésbé *Komjáthy* gyűjteményében.

Egyesek gyűjteményei fontosságra és tudományos becse is olyanok, melyeknek kevés akad párja. *Richter Lajos* herbariuma a második az egész monarchiában a

Haynaldé után, — 300,000 példány 60,000 speciessel, — ugyanő bélyegben is a legelső gyűjtők közé tartozik — ezeknek száma 50,000. A legnagyobb szabású hazai gyűjtemények közé tartozik Sümegen *Darnay Kálmáné*. Birto-kában van *Kisfaludy Sándor* 4600 kötetre rugó könyvtára, úgyszintén összes naplói, családi iratai és levelezései; azonfelül 20,000 darab, becsesebbnél becsesebb régiség és őskori lelet, köztük Európa legnagyobb őskori edénye, a 2—3 hektoliter ürtartalmu sárosdi (*Zalamegye*) urna gyönyörű ornamentikával.

Az igazi műértő amateurség magyar Athenéje azonban Esztergom, tudós és áldozni tudó főpapságával. A primási kincstár híres remekei szorosabb értelemben véve nem tartoznak a magánosok gyűjteményei sorába, de ide tartozik *Mayer István* püspök nagy áldozattal összehozott értékes keresztgyűjteménye, *Dankó* nagybecsű Dürerjei, *Knauz* kanonok és *Palásthy* püspök rézmetszetei és festményei. Mint igazi modern amatort kell említenem *Némethy Lajost* is. Százharminczöt darab olajfestmény, valamennyi elsőrangú mestertől s tizezret meghaladó metszet- és kézrajz-gyűjtemény, számos eredeti Dürer, Wohlgemuth és Sadellerrel képezi gazdag gyűjteménye zömét, melynek arczkép-csoportjában különösen a magyar tárgyak igen becsesek. Itt *Ehrenreich* metszetei mind megvannak s a régiek is nagy számban; a külföldiek közt *Kriehuber* művei majdnem mind.

Kiváló érdekű a *Némethy*-féle gyűjteményben a magyar szentek és madonnák iconographiája, valamint több ismeretlen és Budapest multjára vonatkozó régi metszet, melyek, ha valaha a fővárosi múzeum létesítésére fölvetett üdvös eszme megvalósulna, itt találnák legméltoőbb helyüket. Nem is említem a legkritkább kiadásokban gazdag könyvtárt, számos, Budapest történetére vonatkozó munkával, kézirat-gyűjteményét, köztük *Szirmay András* XVII. századbeli naplójával, a pastellek, aquarellek, pollion és más kézimunkák, fa- és elefántcsont domborművek, a szőnyegek és miseruhák töméntelenségét, részben a XV. századnál is korábbi időkből.

A régi nemesi családok gyűjteményei közt az első helyek egyikén kell említeni özv. ádamföldi *Bornemisza Jánosné* tegenyei (Ungmege) múzeumát. A gondosan lajstromozott collectiónak csupán ezüst tárgyai, melyek közt érdekes *Rákóczi*-emlékek vannak, így két gyertyatartó, ezüst ruhagomb, *Rákóczi Julia* kése, villája, kanala és só-szelenczéje, összesen 314 latot nyomnak. Értékes és változatos az arany-, ezüst- és rézérem és pénzgyűjtemény is ezret meghaladó darabjával, *Nagy Sándortól* az 1867-iki honvédemlékekig s a bécsi egyetem 1865-diki *Ferencz József*-érméig. De a miben igazi unicumot nyújt ez a gyűjtemény, az az exotikus korsó-választék, mely a népies agyagipar egész nemzetközi ethnographiáját felöleli. Nem a keramika történeti fejlődésének az a teljes képe ez, melyet a világhírű *Dubouché*-féle gyűjtemény 7000 darabja tüntet fel, nem is a magyar gerencsér korongjának ösztönszerű tapogatozásai a magyar díszítő styl megteremtésére, a melyeknek szigoru chronologikus csoportosítását dr. *Hajós Béla*, Udvarhely és Háromszék megyék főorvosának ezer darabra rugó mázas és mázatlan cseréptárgyaiban birjuk 1600-tól 1848-ig, sőt gr. *Lázár Jenő* orsz. képviselőnek két év előtt eladásra került kiváló becses porcellán- és majolika-gyűjteményével sem versenyezhet az egyes példányok műértékét tekintve; de a mi specialisan az összehasonlító ethnographia szempontját illeti, e részben a *Bornemisza*-féle gyűjtemény egymagában áll. Vannak itt mexikói burnótszelenczék, antik libációk tálak, drinápolyi török, egyiptomi, chinai, francia, cseh, finn, osztrák, svéd és norvég agyagkorsók Krisztianiából, württembergi, holland és belga, utóbbi szabadkőműves címerrel és fedővel, szibériai kőkorsó, marokkoi égetetlen, bajor feketé márvány, amerikai fonott bőr korsó, svájci fehér

agyag korsó, továbbá lengyel, milanói, kurlandi, dél-orosz, spanyol és afrikai korsók, svédországi — fedelén szent Ferenczczel, palermói virágtartó, fakorsó 1600-ból, római síri lámpa Pompejiből stb.

Történeti ereklyékből is érdekes darabjai vannak a tegeyei családi múzeumnak; *Rákóczi Ferencz* imakönyvében, *Bornemisza Anna* fejedelemasszony gyönyörű török munkája falszőnyegén s *Illésbázy* nádor hatalmas ezüst kupakos pipáján kívül — a legelső pipák egyike, melyek Magyarországon meghonosultak s büszkén pöfögették a trafikra még nem szorult kospallagi kék füstjét — ott van *Nagy Frigyes* elefántcsontból faragott egykoru hasonmása, *Schüller* viasz-lenyomata, *Rákóczi Julia* ékszer-cassetteje, egy szép művű elefántcsont-kereszt a tizenkét apostol ereklyéivel, egész costum-tanulmányok a múlt századok polgári és egyházi viseletéből. *Mária Lujza* játék-cassetteje, s több rendbeli óra, vasból, gyöngyházból, bronzból vagy fekvő szerkezettel a XVIII. és XVII. századból, köztük a magyar jakobinus, a Vérmezőn kivégzett *Zsigrayé*.

Órákban különben csak két egészen specialista amateur van Magyarországnak: gr. *Hunyadi László* és *Vigyázó Sándor*. Mindkettőnek gyűjteménye páratlan a maga nemében, ép úgy, mint *Tarnóczy Gusztávné* gyűrtűi, melyekben rajta kívül csak *Grünhut Alfrédnek* van még tudtunkkal számbavehető gyűjteménye Nagy-Kanizsán. *Tarnóczyné* gyűjteményének, mely a párisi kiállítás is figyelmet keltett, újabban a Berliini «Sammler» is hosszabb leírást szentel. Igaz, hogy a collectió sok utánzatot mutat fel a párisi Louvre, a londoni British, South-Kensington s a Royal Irish Academy múzeumból, a Londesborough és Waterton-féle híres gyűjteményekből, de kivált magyar darabjai rendkívül becsesek.

Több érdekes történeti darabnak van birtokában *Zavaros János* paksi földbirtokos is, azon specialitások mellett, melyek rendkívül eredeti juhászfárgványokat és josephstadi s kufsteini politikai foglyok által dolgozott kézimunkákat tartalmaznak a terjedelmes gyűjteményben. Egy itt van *Deák Ferencz* egy fából faragott kése, melyet az «öreg úr» élete utolsó éveiben faragott volt a *Szeniczey*-család rokoni körében, hová gyakran le szokott volt rándulni. A kést br. *Exterdéné* kapta tőle emlékül, kitől fia, br. *Exterde Adolf* útján került mostani tulajdonosához. Nem csekélyebb érdekű darab *Bem* tábornok egy feltűnő hosszúságú puskacsőve, melyet 1848-ban, Pakson átutaztában az ellenség hirtelen közeledtére a lelkes honleány és *Madarász József* képviselő közel rokona, *Korniss Rózánál* hagyott hátra, hol szállva volt. Később a kutatás elől *Ambrózy Györgyhöz* vitték, ki egy ideig padlásán rejtgette, de a háztető egy izben leégvén, a puskának csak csőve maradt épen.

Természeti ritkaságokat (fehér mókust, hármás búzalkalászt, különös alaku tojásokat és fatörzseket), továbbá helypénz-jegyeket és bűvmentő szereket gyűjt nagy előszeretettel *Lónyabányán Lebóczky Péter*, tánczrendeket és cotillion-jelvényeket dr. *Lisznyai Elemér*. *Dévay József* pompás Elzevirjeit, Aldus Manutiusait, a vaskos folióktól a legkisebb gyémántkiadásokig, híres philologusoktól, Lipsius, Vossius, Schwab Gusztávtól eredő saját példányait csak az avatott bibliophil képes valódi értékükben méltányolni. Kuriosus két gyűjtemény *Elischer Boldizsár* és *Karády Bertalané* is; előbbi a Göthe-, utóbbi a Poe-irodalomból gyűjtött minden e szakba vágót össze. A legnagyobb magyar autograph-gyűjteményt, a *Vargay-félet* újabban *Réső Ensel Sándor* vette meg, míg az ő szintén tekintélyes gyűjteménye *Suckra* szállt át.

De ez csak egy futólagos szemle a hazai amateurök felett. Sok van még, a kit fölemlíteni sem enged a tér és még több, fájdalom, a ki a nyilvánosság kizárásával működik. Pedig ezek még csak az igazi amateurök.

V. S.

Fái Szerena.

— *Czímkepünkhez.* —

Az «Ember tragédiája» első előadásain ő személyesítette az egyik arkangyalt. Jelentéktelen kicsi szerep ez, voltaképp nem is szerep, csak afféle zenei betét. Egy hang a mennyei orchestrumban, és a kik Fái Szerena ajkairól hallották, azokra úgy hatott, mint a legtökéletesebb zene.

Hangjának csodálatos meleg színe és gazdag, hullámos skálája van, de solokra inkább alkalmas, mint duettekre és ezért a poéta inkább veszi hasznát, mint a drámaíró.

Legnagyobb sikereit tényleg nem a színpadon aratta hanem a hangverseny teremben és a merre az országban megfordult — és sok helyen fordult meg — hálásabban emlékeznek szavallatára, mint játékára.

*

A szavaló művészetnek, az érzelmes patheticus előadásnak ez idő szerint talán leghivatottabb képviselője színpadunkon és Jókainé óta a nyelv zenéjét senki sem emelte annyira érvényre, mint ő. Több a muzsikája, mint a temperamentuma és a mi agilitásban hiányzik játékaiból, azt melegsége által akarja pótolni és pótolja is.

*

A nemzeti színháznál körülbelül a Földnélküli János szerepére van kárhoztatva, mert az uralkodó hatalmas peripheriákban mozgó drámai csillagzat mellett az ő pályafutásának körei igen szűkre vannak kimerve. Olykor akad egy-egy szerepe, a melyben a közönség újra meg újra, — isten tudja, hányadszor — fölfedezi, nyílt jelenetekben tapsolja, éljenzi, de ez mindannyiszor vak lármának bizonyul. Egy-egy nagy siker után rendesen hosszabb időre elszokott tünni a fölszínről, olykor darabostul együtt s mire ismét felbukkan, képe elhalványul, sikerét a közönség elfeledte, mert a t. publicumnak kurta emlékezete van. Csak annyit tud, hogy van egy hosszú időig mellőzött, nagy drámai talentuma a nemzeti színpadnak, a melyhez méltán nagy várakozásokat fűznek, a kinek chauceai, hol emelkednek, hol hanyatlanak, egy Földnélküli János, aki koronát praetendál. Vajjon még meddig?

* *

Vasárnap.

Csendes, mélabús harangszó reszket végig a tájon: dicsőség a magasságban lakó örök Istennek! Ezt hirdeti a simándoki torony ércszavú harangja.

Korlátlanul száguld keresztül a tekintet a költőies rónasik végetlen terén. A felhőtelen égbolt óriás tüköréről szeliden mosolyog alá érlelő melegséggel a jó Isten ragyogó napja, milliárd sűgaraival szinte felszívá a merdő anyaföldnek szűz lehelletét: a kristályharmatot, mely gyémántcseppekben csügg a növényzeten s az édes illatú ózont, melylyel a légkör telítve van.

«Dicsőség a magasban lakó örök Istennek!»

A hívó harangszóra lassan-lassan benépesülnek az ébredő falu tisztára seprút utczái. A friss meszeléstől fehérlő házikókból egyenkint lépdelnek ki a «kékbeli» férfiak, komoly ábrázattal; ifjú hajadonok, kezeikben csipkés fehér keszkenőt tartva; utánok ballagnak a koros

matrónák, szigorú fekete festett öltönyben; még menyecske-korú mamák, vizsgaszemekkel méregetve végig serdült leányaikat: nincs-e még valamelyiknek cifra viganóján, pruszlikján, hajpántlikáján igazítani való?

Iskolás gyermekek sorakoznak az iskola udvarán s szokatlan rendű páros sorokban vonódnak a templom felé «szerencsés jó reggelt» kívánva a ritka szemközt jövőnek. A presbyterek — meghánytorgatva a hét eseményeit — kört állnak a paplak kapujában, bamba, hívő ábrázattal várva a nagytiszteletű esperes urat, hogy ecclesiális díszben kíséressék be a már megelt templomnak ajtaján.

Mikor megjelen — selyem palástját balkarján fogva — kezében puritán fekete bőrkötésű súlyos bibliával, a derék presbyterek alázatosan nyúlnak fövegeikhez, szíves jó reggelt kívánva és köszöntésüket a nagytiszteletű úr kegyes, szótalan, komoly fejbólintással viszonzozza.

Ez az esperes a maga holló-feketeségében igazán impozáns egy jelenség a simándokiak szeméi előtt. Hajlott kora daczára is erőteljes, tagbaszakadt ember, e mellett arcza oly szigorú, kemény kifejezést ölt, midőn a presbyterium élén a templomi szószék felé lépdel, hogy az utolsó halleluját szinte mérsékeltebb torokkal ordítja maga a kántor is.

Majd — — minden elcsendesül. S a legátusok, kiket az alma mater sátoros ünnepeken kiküld, nem hiába jelentik mindig, hogy «a simándoki egyház kitűnően van fegyelve», — mert mikor a nagytiszteletű esperes úr mély torokhangján az első imaszót kiejti, e pillanatban egy ütemre emelkedik fel helyéről az egész templomi Simándok, s míg az asszonyok keszkenőiket tartják arczuk elé, a szürfedte vén férfihátak alázatosan meghajolnak . . . azután nem hallszik egyéb, csak gondterhes, bűnbánó sohaj s egy-egy vásott kölyök köhintése, melyen feddőleg harsog át a nagytiszteletű esperes úr ünnepi szónoklata.

Szidja a gyülekezetet, mint a bokrot! Hogy az igaz vallásosság már kihalt a bűnök fertőjébe merült emberekből, kik az Isten házába nem áhitattal és vezekléssel, hanem érdeklődő kalmárlélekkel járnak. Fenyegetőleg emeli fel jobbát, hogy a Megváltó szelleme majd újra el fog jönni és kiűzi a méltatlanokat, mint egykor a jeruzsálemi templomból a kufárnépet, de most már ige helyett az örök kárhozat látóját fogja zúdítani a gonoszok hadára.

. . . S a jámbor, vén, fésűs fejű parasztok, kik meg sem álmodják, hogy miért oly rettenetesen gonoszak hát ők, — még egy fél araszszal mélyebbre hajtják le bűnbánó fejeiket; ősz tarkójuk isteni félelemtől remeg s mialatt halk sohajuk áhitatos imakép bocsánatot könyörög az égtől: egészen elfelejtik — vagy tán eszökbe sem jut —, hogy ez a nagytiszteletű esperes úr, ki oly fennen hirdeti az igét «oszszatok szét vagyontokat a szegények és nyomorultak között», ez a szigorú egyházfő — mint a simándoki takaré- és hitelbank igazgatója — milyen kérlelhetetlen pontossággal hajtja és szedi be naponként tőlük a szegények és nyomorultak adósságainak emberséges tizenkét perzentjeit . . .

«Dicsőség a magasban lakó örök istennek!» —

Lőrinczy György.

A nép az erőt becsüli mindenenk fölött.

*

A mit nem értünk, az nem a miénk.

Göthe.

*

A tudás fája nem egyszersmind az életé.

Byron.

*

Némelyek azt hiszik, hogy ha ablakaik volnának, soha sem áldozna le a nap, mások meg azt képzelik, hogy ha minden ablakot be lehetne falazni, akkor soha sem kelne fel.

Börne.

A HÉT. I.

Holdvilágnál.

Irta:

BÁRSONY ISTVÁN.

Éjszak, kelet, dél, csupa szürkesség. Nyugaton még van egy kis színe az ég aljának: pirosas, sárgás, egyre halványodó. Este van.

Milyen gyönyörű lehet most odakint! A kít a nagyváros poros utcáin is megszáll a hangulatkeltő alkonyat ihlete: ki-kivánczik mind. Mezőt, síkságot akar az egyik, ahol szöke kalász zizeg s hullámszik, vadgalamb száll a learatott repczeföld felett, nagy ívet körítve a levegőben, s fehér tulok szénás szekeret vontat a réti csapáson. Hegyvidék, erdős völgyhajlás, mistikus fényben ragyogó bérczorum a másíknak, tele vadregényességgel, szálló párával, ködös ormokkal, feketerigó-fütytyel. Itt, a létért való küzdelem táborhelyén, a nagyvárosi nép megcsendesült otthonában: nem keresi, nem találja senki a poézist.

El innen, csak el! Messzire, a hol pásztortűz ragyog és tilinkó szól. A hol Árgyilus királyfőről, Tündér Ilonáról, vasorrú bábáról mesél a mesemondó, mindig egyforma szépet, soha unalmassá nem váló csodálatosságot. A hol hanyatt fekszik a pásztor a subáján s végig néz a nyitott mennyország csillagos mezőségén. És a hol elmúlik a földi rosszóság, mert nincs önzés, csak megnyugvás, csak megelegetés.

Esengve nyújtom ki karomat a csalogató phantomok után, melyek árnyai nesz nélkül libegnek körül. Egyik-másik olyan eleven, olyan bűbajos, hogy szinte kicsap belőle a vér tüze, az élet lángja, a képzelet világának varázslata; némelyik valósággal meggyúl s fénylő meteorutat ír le lelke egén, a hol villámgyorsasággal kergeti egymást, de össze nem kerülhet, egygyé nem válhat sohasem, mint a hogy nem találkozhatnak a tűnő napok, a muló esztendők . . .

Mikor azt hinném, hogy immár sikerült magamat kiragadnom «innen» s igazzá válik akaratom erejénél fogva — a mit csak képzeltem s a mi után csak vágytam; visszadob egy láthatatlan hatalom keze a porba, a kiábrándulásba. Bizony csak itt vagyok az örökké zsongó nagy városban, melynek nincs igazi csendje sohasem, melynek hallgatása nem jelent nyugalmat, sem békét, csak azt, hogy most siestát tart a kifáradt moloch, mely emberáldozatokkal rakja meg feneketlen bendőjét, a kiket hajnaltól estig izom- és idegyilkoló küzdésre kényserít a munka szent nevében, a jólét jelszavával, aranyhegyeket ígérve s hat lábnyi mélységű gödröt adva végül.

De hát itt csakugyan nincs olyan zúg, a hol a poézis meghuzhatná magát? Hát a hol az ember százezrével tanyáz: nem élhet meg, a mi «regényes», csak az burjánzik, a mi «regénybe való»?

Hiába lesem a sötétségben a századok legendáinak nagy alakjait: a mai napnak béklyóiba vert rabszolgaserege vánszorog csak élem. És mégis hangot hallok a leszálló éjben, mely — nem tudom, lelkemből fakad-e vagy a földből, az égből, a levegőből támadva biztat-e ezzel a szóval: «keresd».

E közben végkép eloszlik a narancs-színű sugár az ég alján; keleten kezdődik újra a világosság; nincs melege annak a fénynek, a mit éjszaka áraszt a keleti égbolt, melynek mélyéből lassan emelkedik ki a forró szívek jéghideg, szegényes csillaga.

Holdvilág van az égen.

Ugyanaz a hold ragyog nekem is, a ki a próza labirintjában hajszolom a szökő poezist, meg annak is, a ki a pásztortűz mellett tündérmesét mesél a puszták fiainak. Csakhogy annak segít az apró felhők közt bujkáló világosság, hogy hangulatot keltsen a mistikus történethez,

míg nekem mindössze arra jó, a mire egy lámpás, hogy megmutatja, látnom engedi, a mi körülöm van s a mihez csak szem kell, hogy észrevegye a kíváncsiság.

Megyek előre, mint a holdkóros. Az a zöld sugár, a mi útamon vezet, behinti az egész világot. Csak az árnyék marad fekete, a többi része a földnek csupa ragyogó tüllszövet mind. Földalatti boszorkánybarlang smaragdcsillogásának tetszik ez az átváltozott fény, melyet láthatatlan kísértetek lehellete csal ki a holdvilággal összezsúkolódott gázlángból. Ebben a világításban nem a régi Budapest az, a mely előttem van, s a melyet a nappal prózájában csak egy kenyérhajszólo tömeg munkástelepének ösmerek: hanem az elátkozott, a megkövesült város, a hol száz évig alusznak a lakók s a melynek csendjét csak a vaskakas csikorgása s a szellemszárnyak suhogása bontja meg néha, a mitől nehéz sohajtással fordul a másik oldalára az átok álmaikat almodó, a zöld penésztől ellepett halandó, az elevenek sírjának otthonosa.

Más éjszaka van itt, mint odakint.

A mezők világában a hold ragyogása elaltatja a nappali életet egészen; csak pitypalaty, meg árva tücsök hallatja a szavát felváltva; nincs ezenkívül más hangja a síkság vidékének, legfeljebb szekér zörög a dülön vagy a messze töltesen. A hegyvidéken meg épen nagy a csend. A lappantyú reszelő perregése nem is számít igazi hangnak; nagyritkán felsír a lángbagoly, elvakkantja magát a holdra bámész róka. Minden egyéb nesz csak aféle mozzatolás. Gyökeret turó vadkan, rügyet csipegető őzike, bokrázó ordas támasztja.

Idebent? Körülnézek és keresem a nappali élet folytatását. Nincs az már sehol. Egy pár éjjeli kávéház van csak nyitva, ott gunnyasztanak azok a sokszor megszüdött, elretentő például mutogatott sápadt alakok. Az éjszaka bohéme-jei, meg az éjszaka munkásai, elkeverve lumpokkal, semmittevőkkel, léhákkal, a kik ezerszer rosszabbak, mint a herék, mert nemcsak ők maguk élnek czéltalan életet, de veszedelmére vannak a polgári rendnek, a tisztos munkának, a kenyérkeresetnek. Ebben bizony nincsen poézis. A nyomor kegyetlen istensége nem képes glóriát teremteni az elzüllés, a pályatévésztés sivár vegetálása fölél.

De hiszen én a holdat keresem, nem a gázlángot! Kifutok a mesterséges fény körletéből s az elátkozott világ némaságában ráakadok bujdosóimra, megtalálom közelemben a nyomor poézisát.

A nagy város lassankint elmarad mögöttem. Kiballagok a Margit-hid felé, melyen túl már vége az élet pezsgésének. Ott van a gyárvaros; alatta százezrével lapul meg a tutajokba rakott épületszálfák. Fölötte fekete füstfelhő kavargog és lomha oldalgással száll át a vizen. A gyárak füstje az. A sok rideg épület kietlen szürkeségbe vész, mint az eleveenség megannyi kriptája. Némelyikben egyre folyik a munka, gépzakatozás zúg ki belőle, az ezernyi ablak ugyanannyi nyitott szemként fénylik; bent a falak közt egészségörlő küzdelemben senyvednek azok, a kiknek a jólét mindent köszönhet.

Suhogó hullámok mentén, a vizparton, tovább vezet a holdvilág. Ott nincs már gázláng, nincs nyoma a civilizációnak, Afrika vadonjában épen olyan elhagyatottan érezhetné magát az ember. Talán még bátrabban, hisz a vadállat nem intrikus, az emberből fejlett hiéna mindig az.

Ott van előttem az üres síkság, melynek se útja, se utcája. Ösvényt, csapást alig mutat az éjjeli fény, melyet a tele hold ragyogása áraszt; girbe-gurba fehér vonalak metszik át a laktalan sivatagot, melyet szentségtörés lenne rétkem neveznem. A vízfogó gátja egy oldalról meredélyesen száll le a folyamhoz, a másik oldalon meg hirtelen gödörbe bukik. Csak a szél zúg, csak az árván álló fa levele susog, hanem azért a gyárak felől

egyre morog, sipol, tutul az eleveenség hangja. Mintha lánczra vert titánok jajgatása volna.

Ez itt már nem a nagy város, csak Budapestnek egy meztelen külsősége. Jó tanya nyáron át azoknak, a kik elég edzetek arra, hogy mikor napi, keserves munkájok után elkövetkezik rájuk a pihenés ideje: bele bujjanak a földbe, a fába, mindenhova, a hol a nyomor embernek nem való tanyát verhet egy éjszakára.

Nem kell ezek közt az emberek közt félni!

A bűn nem keresi az elvonultságot, a magányt, zaj és sokaság kell neki, a hol «dolgozhat» és utána elérjethető. Nincs hasznára a lakatlanság, a hol legfeljebb magához hasonló koldust talál.

A holdvilág mutatja az utat, mutatja a vakondok-tanyát. A Dunaparton, gerendahalmok nyílásaiban húzza meg magát a nyomoruság, mely nyár idején nem érzi eltompult szenvedését. Gyárak napszámos népsége csoportosan ver tanyát a tutajok deszkái között. Ingyen szállás az, megvéd a szél és az eső ellen; kell-e ennél több atyai gondoskodás az istentől júniusi időben?!...

A szomorúbb, a kietlenebb kép az, a mit a zöldfényű hold itt megvilágít. Pedig mégis az ártatlanabb. Bent a gázfényes városban, a kiépült, kövel kirakott Dunaparton, a félreeső sétáló-helyek padjain, a városliget oázisnak tetsző némaságában, gonoszabb erkölcsök fainak a tanyáját mutatja meg a hold, a melynek sugarában poézist keresek.

A corson buta tespedésben gunnyaszt az elzüllés; emberek, a kiknek van még otthonuk, de a maguk vagy a mások bűne miatt száműzvék belőle, a kiket a kétségbeesés a mámor feledést adó karjába dob, a kik vigasztalódnak az eszevesztettség lidérczeinek társaságában: itt kezdik meg az utolsó utat a sár felé, a melyben előbb vagy utóbb végkép elmerülnek. Hányszor láttam őket maguk elé meredni az árnyékos padokon, mintha álmodnának, mintha jéggé fagytak volna, pedig csak a szívök volt megkövülve, kiégve, kimerülve; nem birta az ellankadással való küzdelmet, tönkrecsigázott, reményt nem ösmérő értelmökkel!..

A kávéházi hősök, a pályatévésztett existenciák magánya az ott. Egy pár ölnyire tőlök, lent a kőlépcsők határán, horkol a gyümölcsös kofa embere, a kinek nincs más vágya, csak hogy bakteri hivatásának jól megfeleljen, álmodván mellékesen a jóllakott igazak álmát.

Halvány sárga sugara a szaladó holdvilágnak olyan jól illik ehhez a nyáréji képhez. Nélküle nem is volna teljes hatás, meg sem látnám a fény árnyékához hasonló alakokat, a hallgatás és mozdulatlanság néma gyermekeit.

Tele van szórva velök a város. A hol a sétahelyeknek alkalmas pihenő pontjai vannak, mindenütt megtalálni őket; a Széchenyi-sétatér homályában, az Andrassy-út nyaraló-sorainak a padjain... hát még a Városliget ellenőrizhetetlen területének nagyszerűségében! Rendőr ott nem jár. Hiába is járna; a sötét ülőkék alatt, a bokrok tövében, a hol csak békák meg gyíkok érezhetik magukat otthon, úgy sem látná meg az éjszaka fiait bagoly-szem nélkül, nem lepné meg ezeket a félénk emberi vadállatokat a szárnyasegér nesztelen közalgése nélkül.

A kik itt rejtőznek, azok nem is igen érzik a nyomort. A vadállatok szabadságvágya, rabságot nem tűrő ösztöne van bennök; egy darab kenyér minden, a mire szükségök van, meg levegő, sok sok levegő; ma itt, holnap ott, a hol ők szívni akarják, munka és fáradság nélkül, mindig ingyen.

Oh, ha lehet a nyomoruságnak poézisa, akkor a szabadságvágyának ebben a fokában találom meg, a mely türesre, szenvedésre és koplalásra tanít, semhogy a telegyomor üdvösségeért rabszolgául adja el magát az éhes ember.

Elitélem, de azért csodálom. Kiirtanám a rávaló hajlandóságot, de érzem, hogy nélküle nem volna teljes a szabad ember pszichológiája.

Hisz' a nagy városok éjjel után csak szép rendbe-rakott kőhalmazzá válnának attól fogva, a mint az éjszaka csak a becsületes munkát követő pihenése volna. Pedig így kellene hogy legyen, de azért mégis érdekesebb, hogy nem így van, hogy a nyári éjszaka holdvilága még feketébbeknek sejteti az árnyékban bujkáló alakokat, a kik olyan életet élnek, mintha hullói lennének az emberiségnek.

Kint, a mezőn, pásztorfurulya szól ilyenkor. Alig hinném, ha nem tudnám, hogy a ki fujja, az is csak a rónaság bohémje.

Boldog abban, hogy az övé a szabadság és bűn nélkül való az által, hogy nincs semmi igénye.

S rajong e mellett a holdvilágért, pedig a ki a világgosságot szereti, az nem fél, az nem bújik, az nem rossz ember.

Lilikémhez.

Vigadj, mulass, élvezzed ifjuságod,
 Perdülj csak tánczra, szól a víg zene!
 Lásd rózsaszínben ezt a szép világot,
 Ifju szived még bút mért érzene?
 S ha volna is, csapd félre most a gondot,
 Ügyelj, hogy tánczosod miket fecseg;
 Hallottad, mit most titkon, súgva mondott?
 Csak egy piczinyke «vállcsók»-ért eped.
 «Oh, drága nagysám — egyszer, oh csak egyszer,
 E csók megérné életem javát!
 Mon dieu! Hisz ön reám tekintni sem mer,
 Bár lássa, egy csók — még nem a világ!»
 Oh szánd meg őt, ne hagyd vergődni kérlek,
 Hisz egy picziny csók az még nem — tuczat!
 Nem bűn, legfeljebb csak csipetnyi vétek,
 Így tartja ezt e fecskefarku had.
 Vigadj, mulass, élvezzed ifjuságod,
 Repülj csak tánczra, szól a víg zene!
 Lásd rózsaszínben ezt a szép világot,
 Ifjú szived még bút mért érzene?

Lám most egy másik, lakk-topános arszlán
 Közelg feléd, monoklival szemén.
 Cszozogva lépked, majd meghajlik aztán,
 Könnyed mosolylyal ajka szegletén.
 Plasztrónja fényes, gomblyuk rajta nincsen,
 Félig-piros selyemkendő födi,
 Fejét feltartni, hogy kissé segítsen:
 Állát gallérja jól felpöczköli,
 Nincs rajta semmi ócska, semmi ódon,
 Tetőtől-talpig gentleman, lovag,
 Ropogtatván az r-et szörnyű módon,
 Alig, hogy győzi már a bókokat.
 Keringj csak véle, tánczod hogyha kéri.
 Sok bort ivott? Ezt nagylelkűn feledd,
 Bár csetlik-botlik, egyre azt beszéli:
 «Önnel tánczolni, nagysád, élvezet!»
 Vigadj, mulass, élvezzed ifjuságod,
 Perdülj csak tánczra, szól a víg zene!
 Lásd rózsaszínben ezt a szép világot,
 Ifjú szived még bút mért érzene?

De im közelg a hajnal; künn az éjjel
 Sötét leplét elúzi már a nap.
 Most vivj harczot az ifjú szenvedélylvel,
 Nem tánczolsz többet, fogva tartalak.
 Tekints körül. A napnak fénye — látod —
 Mily változást tön arczon és szemem,
 S ti szép leánykák, rózsaszín ruhátok —
 Foszlányra tépve, oh mily dísztelen!
 A gentleman nem hajlong szépelegve,
 Csak néha köhhent úgy kedvetlenül,
 Lerogyva egy nagy bársonyos fauteuilbe,
 Behunyt szemekkel, mozdulatlan ül. —
 Plasztrónja és gallérja összegyűrve,
 Keztyűjén nem látszik, hogy szürke volt,
 Nyakcsokra két-rét összetépve csüng le,
 Frakkján az izzadságtól — szörnyű folt.
 És minden arcz fakó, sápadt, beesve,
 A fecske-farku had dülöngve lép,
 Lomhán vetődik jobbra-balra teste —
 Bambán vigyorgva; mily festői kép!
 Oh, förtellem! Jer öltsd fel kis kabátod,
 Oly fojtó itt a lég, el innen — el!
 Keressünk egy szebb, egy tisztább világot,
 Hisz itt megromlik az ifjú kebel.
 Nem ez való szegényke kis szivednek,
 Jer, künn az erdő, pázsitos liget,
 Hol pinty, rigó szökdelve énekelnek —
 Oh, — ez való, csupán csak ez neked!
 Ott szebb az arczod, édesebb a csóкод.
 Szerelmed is csak ott kedves nekem,
 Ne menj vigadni, hagyd a tánczot, bókot,
 Ne menj mulatni édes mindenem!

Torkos Béla.

Örök szerelem.

Irta:

KARCZAG VILMOS.

Még fülemben cseng a kedves leány lágy szava, mely forró szerelemről beszélt, látom, szinte érezni vélem mikor két karjával, mint a folyondár, átkapcsolja nyakam, égő ajkaival csókol, s szerelemtől fénylő szemével me-rengve, beszélve, érzelmeit festve tekint reám. Miért is nem hal meg az ember — hisz' úgy kívánja a halált — egy ilyen pillanatban; az életben úgy sem hallhat soha kedvesebbet, boldogságosabbat, mint mikor az a gyermek, a kinek első szerelme tárgya vagyunk, azt susogja édesen, elandalítóan: «Örökre a tied, a siring a tied!»

Az enyhe esti levegő, az akácza bódító illata, az utca csendje visszavarázsolják e szép képet emlékembe, s érzem, hogy újra gyermek tudnék lenni, hinni az egyetlen örök szerelemben.

Hát ne volna örök szerelem? Hiszen annyit mondjuk, annyiszor írjuk, oly sokszor fogadjuk, holdvilágnál, szép leány lábainál, s ezredévek óta milliók és milliók esküdtek az oltár előtt.

* * *

Halk zsörtölődés hatol el hozzám. Gyors egymásutánban pereg a szó s a heves lélegzetvételtől következtethetem, hogy perpatvar folyik közelemben. Nem zavar-tatom magam — gondolom — s távozni akartam, de a perlekedők közelebb jönnek s alig pár lépésnyire a hátam

mögött követnek. Egy-két szóból megtudom, hogy egy asszony tesz szemrehányást a mellette kullogó őszbe borult öreg embernek.

Öltözetükről, a hanghordozásból, a darabosan kiejtett szavakból könnyű kitalálni, hogy közönséges nép, a ki nem szégyenli piacra vinni otthona titkait, élete történetét, még szennyest sem. Bánják is ők, ha én is megtudom az ő történetüket; nem sokat törődnek velem. Sőt: «hadd hallja más is, hadd tudja meg az az úr is, hogy milyen bűnben megátalkodott ember vagy te (így az asszony), a ki akasztófát érdemelne!»

És az asszonynak nem áll be a szája, egyre kerepel, mint a motóla, hevesen gestikulál jobbra-balra, s a méregtől kivörösödött fejét folyton billegeti hol előre, hol hátra, villogó szemével majd fölfalja azt az öreg embert.

— Már hogy kelmedet a bánat őszítette meg, — igen biz' a sok korhelykedés. Tizenhét esztendő kis fruska voltam csak, mikor kigyelmed vén kitanult fejével elbolondított. Hát mit tudtam én akkor még szerelemről, boldogságról. Azt gondoltam, ha férjhez megyek, eleget tettem magamért, a viláért. Láttam, hogy valamennyi barátném van, annak mindnek csak egy a célja: férjhez menni. Azért tanul, azért dolgozik, azért czipfalkodik, azért jár fonóba, tánczba, hogy kellemeztesse magát és férjhez mehessen. Csak azért siet felvenni minden leány az aranyos pártát, hogy annál hamarabb letehesse. Kigyelmed volt az első, a ki járt körültem, kedvem kereste, győzte szép szóval, ígérettel, hajlottam a szavára: felesége lettem. Mi volt a köszönet érte. Tizenkét álló esztendeig csak kínzott, gyötört a féltékenykedésével...

— Mert szerértelek Eszter.

— Nem igaz! Hunczut a kelmed vén csontjának minden porcikája. Kellott az a kis pénz, a mit az anyámtól örököltem. Bezzeg tudta a módját, hogy kell túl adni rajta. Járt a dinom-dánom.

— Rád költöttem mindent.

— Egy-két rongyot haza hozott néha. Azt se szeretetből tette. Összeszidott, megbántott, aztán így akart kiengesztelni. Krumplikapáláskor majd rám gyújtotta a házat.

— Mert bent volt nálad a szeretőd.

— Az is hazugság. Hűségesen megőriztem a hitvesi eskümet. Igaz, jóra való, becsületes felesége voltam kendnek. Ápoltam, gondoztam. A háza tájékát rendben tartottam. A mezőre együtt jártam ki kelmeddel földet munkálni. Igaz, nem tagadom, jártak utánam a legények; mert szemre való menyecske voltam, de nem szegtem meg soha a fogadásom. Eltűrtem, elszenvedtem, mikor mámoros fővel, hajnalba járt haza s részegen, durva szóval megbántott.

— Eszter, Eszter! Hiszen tudod, hogy a Sándor gyerek miatt volt az is.

— Hát jól van; azért volt. Hát igen. Szeretője lettem Sándornak. Meguntam a sok gyötrelmet, oszt' a szeretője lettem annak a derék legénynek. Megvállhatom, ma már semmi közünk egymáshoz. Le is út, fel is út. Kend jobbra, én meg balra. Elváltunk egymástól; hagyjon békét kelmed; szegyet hoz a fejemre, ha a közlemben van is.

— Ne olyan hangosan, Eszter lelkem! — kérleli meggyörnyedt öreg ember.

— De még hangosabban is kikiáltom, hogy egyre a nyomomba van, mint valami kísértet. Pedig tudja, hogy gyűlölöm, mint a legszörnyűbb bűnömet.

— A feleségem vagy még Eszter.

— Majd elválaszt a törvény.

— Még az én becsületes nevemet viseled, Eszter.

— Nem viselném, szívesen elvetném, de kelmed huzza-halasztja azt a válopert. Pedig hiába! Egy minütig sem élek kelmeddel többet egy fedél alatt. Elég volt. Vén, rest, dologtalan kutya kigyelmed. Mostam, vasaltam rá, tisztán járattam, jó ételt főztem . . . Kellenék még továbbra is cselédjének úgy-e? Mert cselédje voltam; az voltam. Ne kerülgessen kend, mert én, egy istenem egy lelkem, ráuszítom kendre a kutyákat, vagy valami olyat teszek, a mit . . .

— Csendesesen, Eszter lelkem!

Sunyi módra meghuzódva, félve ballagott az öreg ember az asszony mellett, s aggódva nézett hol jobbra, hol balra: nem jön-e valaki utánuk, nem hallja-e valaki ezt a csúnya zsörtölődést. Pár lépésnyire egy rendőr kerülgette őket. Ugy látszott, azon töprenkedik, valjon megzavarja-e ezt a családi conferentiát vagy sem. De mikor látta, hogy több kettőnél, az asszony nagyon hangosan kezdi, s veszélyezteti az utca csendjét, neki durálta magát, s arra kérte szépen az asszonyt, hogy «csendesebben tessék kiabálni, mert a békés polgárok ilyenkor már nyugalomra hajtották le fejeiket».

És hogy annál sikeresebb legyen föllépése, a házaspár mellé szegődik kísézőnek. Együtt mennek haza hárman.

Sajnálni kezdtem, hogy így történt. Elvesztettem a történet fonalát. Talán meghallhattam volna még néhány érdekes epizódot. Hiszen a helyzet olyan megindító. Egy derék, munkás, jóra való öreg ember visszakunyorálja magát a feleségéhez, a kit még hűtlenségében is imád. A megöszült öreg hallgatagon tűri, hogy miként halmozza el felesége mindenféle hibával, bűnnel, a melyek nem léteztek soha, csak azért, hogy a maga bűnéhez magyarázatot nyújtson.

Hallgatja még akkor is, mikor az asszony a rendőrnek kezdi elbeszélni az ő szerencsétlenségét. Most már nem kiabál, nem hadonáz, hanem természetes, egyszerű, bizalmat ébresztő hangon beszél, néha fájdalommal, néha gúnnyal, néha kétségbeeséssel színezve multját, jelenét, mintha a legművészből színházi productióról volna szó. (Sajátságos, hogy ehhez minden nő ért, különösen, ha a maga bűne tudatában az igazát keresi). A rendőr szótlanul, megjegyzés nélkül hallgatja s mikor a kapuban csendre, nyugalomra inti az asszonyt, megvárja, míg az bemeleg, aztán részvétellel megszorítja az öreg ember kezét s eltávozik.

Még vártam egy darabig, hogy valjon mi fog történni. Egy szöglet körül lestem. — Szép holdvilágos este volt, a fák hosszú árnyékot vetettek a földre, a templom tornyában az ör kürtje melán, elandalítóan szólalt meg minden félórában.

Sokáig elméláztam. Láttam, hogy az öreg ember a másik utca sarkáról, a mint a rendőrtől elválk, visszafordul és settenkedve huzódik a felesége háza közelébe s be-beleselkedik az ablakon. Aztán elment, meg visszajött. Nem volt semmi rossz szándéka, csak a szerelem ütötte, kergette, nyugtalanította, a féltés gyötörtöte . . .

Másnap is láttam így, harmadnap is.

* * *

Istenem, ha meggondolom, hogy mikor ez az öreg ember is olyan fiatal volt, mint én, neki is volt oka úgy örülni szerelmének, mint nekem, őt is hevítette a belső láng, neki is beszélt szerelemről az az asszony, mikor két karjával, mint a folyondár, átkapcsolta nyakát és susogta édesen, bódítóan: «Örökre a tied, a siring a tied».

Istenem, ha meggondolom . . .

Csalódás.

*Siettem föl a hegytetőre
Reményvel, vágygal gazdagon;
Szívem dobogja: föl, előre!
Dicsőség lesz az ut jelzője,
Babér terem a halmokon.*

*És lelkesedve, vakmerőn
A csillagokra nézve föl,
Elindulék magasba vágyva,
Tán teljesül a szívem álma
S enyém a végtelen gyönyör?*

*Nyugalmamat eltékozolva
Kis fészken hűtlen ott hagytam,
Mezők virágát megvettem,
Fejem szédül a fellegekben
És küzd utam ezer baján.*

*Oh visszatérek én a völgybe,
Ne bolygjak árván, egymagán!
Dalom legyen a völgy lakója,
Szívem reményit ott megóvja
Virágos, illatos magány.*

Lévay Mihály.

A szerelem a művészetben.

Irta:

NYÁRY SÁNDOR.

I.

A tenger habjaiban született istennője a szerelemnek és szépségnek, miként a Párisban levő, ismeretlen görög szobrász által készített milői Venus; — vagy ennek fia: Amor, másként Cupido, kit már csak azért is szeretett mindkét nembeli ifjúság, mivel Praxitelestől kezdve az egész görög mesteriskola mint csodaszép ifjat alkotott meg szobrászati remekeiben, kinek szárnyait bearanyozták, jeléül annak, hogy Cupido a boldog szerelmeseket mindig aranyos szárnyaival védi meg; vagy végre mint a legnagyobb theologiai erény, a szerelem, vagyis caritas, mely eleinte leginkább az áldozat-barány és pelikán, vagy egy nő által kézben tartott lángoló szív, máskor megint egy anya által lett feltüntetve, ki hozzá simuló gyermekeket beczeni, végre mint anya, ki gyermekét táplálja.

Ezek nagyobb vonásokban jelképei a szerelemnek, a motivum ugyanaz marad a Nagy Sándor előtti kortól kezdve a renaissance ébredtéig, habár a kivétel és felfogás néhány lényegtelen változásnak lett is kitéve.

A műtörténet, mint tudomány, az utóbbi 50 év alatt óriási irodalmat produkált, melynek tulajdonképeni célja az volt, hogy a múlt és régmúlt művészetébe behatolva, annak minden phasisát bonczkés alá vegye, hogy erkölcsileg és lélektanilag nyomára jöjjön mindazon rugóknak, melyek nemcsak az egyént, de néha az egész kort extasisba hozta, s mely kiindulópontja volt oly nagyszerű alkotásoknak, melyek örök időkre maradandó becsűek voltak és lesznek.

Kellett keresni a kiinduló pontot. Tisztában lehetett azzal minden bűvár, hogy először is a szerelmet mint az irigység ellentétét kell keresnie; mert a hol a szerelemnek szobrot vagy emléket emeltek, ott, már csak azért is,

hogy ennek symbolumát annál inkább kidomborítsák, az irigység, a gyűlölet symbolumát szintén felállították, mint elijesztő példát. Népek, szokások a világ folyásával együtt változtak, nagyszabású háborúk hatalmas törzseket tettek tönkre és apró népeket emeltek magas polczra, melyek addig alig voltak tényezők. Változtak a viszonyok, változott maga a physikai, a geographiai helyzet, megváltoztak magok az emberek, — de a szerelem, mint a társadalmi élet rugója, hogy úgy mondjam éltető eleme, nem változott, nem változhatott soha.

A XV. század olasz írói foglalkoztak először e problema megoldásával, de a kezdetleges lépéseken túl nem haladtak. A XVI. században a szerelem theoretikai kérdése már tágabb köröket kezdett érdekelni és a francziák voltak az elsők, kik utaltak az olaszok hibás hypothesisére, kik a szerelem kútforrását az angyalokban vélték feltalálni. Az olasz írók összegezték az archaeologia, ethnographia és műtörténet eddig kivívott eredményeit, de egy esetre sem bírtak utalni, hogy angyalról, mint a szerelem kútforrásáról szó lehetne. S mivel mindenütt bebizonyult már, hogy ha két fél perlekedik, abból a harmadik húz hasznot: az angol nyakába vette a világot, neki ment a népvándorlás tanulmányozásának, egy roppant prózai foglalkozásnak, hogy majd ő ebből kiszorítja a legidealisabb tényezőt. És az angol ki is sütötte belőle.

Lement Olaszországba, a classikus rómaiak bűvös hazájába, onnét átment Görögországba, hol a bukás napjait a művészet és szerelem volt a társadalmi élet eleme, visszafelé követte a jónok, dórok és korinthok népvándorlását, míg végre kiszorult Európából s ott látta magát az ázsiai partokon. Itt aztán mindennek nyoma veszett, a kutatás megszakadt; mert a templomokban és a sírboltokban azt látta, hogy szobrok, bálványok ugyan itt is léteznek, ámde ezeket vagy a jó szellem tiszteletére, vagy a gonosz szellem kibékítése céljából emelték. Szerelmet vagy szeretetet e nép nem ismert, tehát az eszményeknek szobrot nem emelt. Nyomára jutott azonban annak, hogy 10,000 évvel Krisztus születése előtt Phöniciából egy nép vándorolt ki, mely az Euphrat és Tigris folyók partjain haladt végig, a Suez-szoroson átkelt és a mai Egyiptomban állapodott meg. Már a bevándorlás módja, mikéntje, nagy mérvben kötötte le a tudós világ figyelmét; mert míg minden nép eddig a folyam irányában folytatta vándorlásait, addig ez új bevándorlott néptörzs a Nil folyó folyása ellenében haladt és elfoglalta az országrészt, mely a nubiai síksággal határos.

Sajátságos, hogy a napjainkig fenmaradt ghizei Sphinx, a XII. és XIII. dynastia királyainak síremlékei, azaz a pyramisok, valamint a vallásos szertartások céljából emelt műemlékek nem nyújtottak annyi anyagot a régi Egyiptom kulturájának felderítésére, mint épen a sziklasírok, melyek Gizetől Fayútnig, a kék Niltől a nubiai síkságig egyrészt, másrészt a Sahara pusztáig óriási mennyiségben feltalálhatók. A hieroglyph-feliratok és a sírok aztán egy nyitott könyvet képeznek, melyekből okkal-móddal ki lehet olvasni a régi Egyiptom történetét. Három évvel ezelőtt Egyiptomban Fayúm mellett 66 sziklasírt találtak, s ugyanannyi tetemet, mumiát hoztak felszínre. A halottal együtt eltemetett kincseket, ékszereket már ellopták a rablók, de műtörténeti szempontból némi kárpótlást nyújtanak a festmények. E festmények más, a tudomány előtt még nem teljesen ismert módon készültek, de annyi tény, hogy csak úgy voltak képesek megmaradni épségükben, hogy a sziklasírokban évezredek át száraz homokba voltak eltemetve. Ezek a festmények mind arcképek, s róluk az illető halott életkorát, az ékszerről, az aranyívról vagy esetleg koronáról rangját, a typusról a népfajt fel lehet ismerni, melyhez tartozott. A régi Egyiptomban ép úgy temetkeztek, miként majd minden keleti, semita népnél, miként ma is a zsidóknál, hogy halottjaikat lepedőbe

takarták, s a lepedő azon részére, mely a halott mellét takarta, festették az arczképet.

Találtak ugyan a hullák között görög és más nem semita tyпуст is, de ennek magyarázata abban rejlik, hogy Egyiptom Görögországgal és más államokkal nagy kereskedelmi összeköttetésben állott és az Egyiptomban elhalt idegeneket mindig egyiptomi szokás szerint temették el, nehogy az Istenek haragját magukra zúdítsák.

Ez a temetkezési cultus, mint physikai traditio maradt fenn napjainkig, ebből olvashatjuk ki a hieroglyph-írás segítségével a társadalmi élet minden mozzanatát, ebből ismerjük meg a divatot, s ebből tudtam meg magam is, hogy például az a hajék, a frisura, melyet hölgyeink ma viselnek, semmikép sem új, — mert Krisztus születése előtt 10,000 évvel élt egyiptomi nők ugyazon Stephanie-, Frou-frou- és ponyy-hajéket viseltek, mint hölgyeink napjainkban. A temetkezési módból nem volt nehéz a benső családi életre a vonatkozást levinni, s a symbolumokból kitűnik, hogy miként a katolikus vallású embernek megvan a maga védszentje, úgy a régi egyiptominak, a görögnek és rómainak megvolt a saját istene; istene, akit imádott, istene, ki örködött szerelme és szerelmének tárgya felett; istene, kinek segítségével elérhette a kikötőt, melyet az ideális szerelem tett kedves, kellemes, meleg otthonává, volt legyen bár az élet küzdelme még oly súlyos, nehéz.

A talált anyag gazdagsága mellett a családi élet, ennek titka, keletkezése, a családi viszony kiinduló pontja: a szerelem, mint olyan, mégis homályban maradt; de erkölcsi és lélektani szempontból mégis azon fontos eredményre jutott a tudomány, hogy a szerelem kútforrása nem az angyal — hanem a *vallás*. Az ázsiai népeknél, különösen Kis-Ázsiában, vallás tulajdonképen nem létezett, miként a mai Perzsiában sem létezik. Volt és van nekik egy jó és egy gonosz szellemük, melyeket imádnak, engesztelnek; míg az egyiptomi, görög és római cultura és műveltség korszakában, midőn a vallás már tömörebb formát öltött, hol a családi élet nem ritkán megkapó képekben nyilvánul és a művészetben az erkölcsi szép iránti érzék a legrágább művészeti alkotásokban nyer kifejezést — itt és innét napjainkig a szerelem és szeretet szolgálatába szegődött részben a művészet és ennek segélyével világra szóló emléket alkotott.

És mikor az erkölcsi érzék uralomra jutott, midőn az érzelem lángja mellett a művészet és így a művész is teljes önállóságra vergődött, az egyes művész eszményi képe megalkotásánál csak akkor emelt a már előbb említett chablonszerű formák szerint emléket a szerelemnek és ennek istennőinek, mikor azt szentélybe kellett elhelyezni. Ha pedig saját énjének érzelmeit, saját lelke nagyságát öntötte művébe, midőn egy bizonyos élő és általa szeretett lénynek akart művében halhatatlanságot szerezni, akkor korlátlan szabadságot engedett érzelmének, lelket lehelt a hideg márványköbe, életet adott a szerves testnek, mely némaságában ékebb szavakat hirdetett, mint Görögország bármely költője.

A legrégebb görög szobrászok egyike, *Pygmalion*, szeretett egy szende, ritka szép leánykát, ki, mielőtt még az övé lehetett volna, meghalt. A leányka neve *Galathea* volt, s a monda még ma is tartja magát, hogy *Pygmalion* oly remek leány-mellszobrot alkotott, hogy maga belészeretett, s midőn a szobor az ő szerelmi ömlengéseit válasz nélkül hagyta, megőrült. Ezt mi görög íróktól tudjuk, irnak róla a latinok is, kik csodás dolgokat beszélnek e remek szoborműről. — Egy másik görög szobrász *Kallimachos* 410-ben élt Krisztus sz. előtt, ki szintén egy általa szeretett fiatal leánykát siratott. A leányka sirját a mester naponta felkereste; s midőn a leányka egykori dajkája a sírra egyszer egy virágkosarat helyezett, a sírből kinövő akanthus-hajtásnak szárai és leve-

lei ezt egészen körülövezték. Ily állapotban látta egyszer a mester a sírt és az akanthus-levelek által koszorúzott virágkosarat, s ez szolgált neki eszméül arra, hogy a még mai nap is dívó, kiválóan ékes, leveles korinthusi oszlopfejnek alapját megvesse.

Praxiteles, az afrikai iskola nagy mestere, *Skopas* tanítványa, 392 körül élt Kr. sz. e., kinek főműve a márványból faragott *Knidosi Venus*, mely most Münchenben van. *Praxiteles* volt az első művész, ki a márvány szobrászatot a tökély oly magas fokára emelte, amint az sem előtte, sem utána nem volt, s ő, ki azelőtt a fémöntés mestere volt, csakis a szerelem csodás varázsa alatt állott, mikor egy általa szeretett nő képét faragta a síma márvány lágy formáiba, mely mint igazi mestermű, ma is fentartotta nagy hírnevét.

És végre Éjszak-Franciaországban, Lille-ben, a *Musée Vicar*-ban ma is mutogatnak egy márványfőt, egy fiatal leány képét, mely művészi kivitelben, ideális szépségben az említett remekkel bátran versenyezhet, s alig van műtörténet-író, ki a középkori olasz művészettel foglalkozik, hogy ne lenne reá nézve okvetlen szükséges, hogy csupán e remekmű megtekintése, tanulmányozása végett az utat Franciaországba megtegye. E márványfőnek azonban kissé regényes keletkezése van. A *Farnese* hercegi ház műkincei a XVIII. század vége óta Nápolyban vannak, azelőtt a *Farnese*-palotában voltak Rómában; ezek között van az úgynevezett *farnesi bika*, az ó-kor legcolossalisabb csoportja, mely nemcsak művészeténél, nagyságánál fogva fontos, hanem azért is, mivel korából egyedül maradt reánk. Mestere két testvér volt: *Apollonios* és *Tauriskos*, kik *Tralles*ben, *Lidiában* működtek, s az egész művet a Kr. sz. előtti III. században virágzott rhodi iskola szellemében készítették. E nagyszerű szoborművet a XVI. században találták Rómában a *Caracalla* fürdőben elásva. Ugyanezen ásatások közben *campagnei* munkások egy sírra akadtak, a melyben legnagyobb bámulatukra egy még teljesen ép, fiatal leányka volt elásva. A test változatlan volt, a ruha tiszta egész, az arcon még a természetes szín; a szőke hajék, mintha csak akkor készült volna. A római írók, kik a tetemet látták, elragadtatással irtak a leányka kiváló szépségéről, s oda nyilatkoztak, hogy oly szép leány az egész római *campagnában* nem létezik.

A sírban talált különféle jelek után aztán megindult a nyomozás a leány kiléte iránt. Voltak olyanok, kik a leányban *Tullióra* akartak ismerni, ki egykor fényes fogatával hajtott végig Róma utcáin, s saját atyját szántszándékkal letiportatta lovaival; mások pedig azt állították, hogy a leány *Julia*, *Cicero* leánya. Természetesen ezen találgatások merő hypotézisek maradtak, mert bizonyítani mit sem lehetett; de tény az, hogy e szép leány teteme oly nagy hatást gyakorolt egy fiatal római szobrászra, hogy a gyönyörű leányfőt márványba faragta, s szemtanuk állítása szerint oly nagy sikerrel, hogy a márványfőt az eredetitől alig lehetett megkülönböztetni. A leányka teteme eltűnt, az iránta szerelemre lobbant művész nevét pedig a krónika elfelejtette feljegyezni.

A művészet legnépszerűbb ága, az arczkép, a portrait, a modernebb technika kivitelében szintén a szerelemnek köszönheti keletkezését. Pedig hát ez ugyancsak közelebről érdekelhet mindenkit, mert ma már alig van család, melyben ne léteznék festett arczkép. Említettem, hogy már a régi Egyiptomban és Görögországban is készültek arczképek; de ez nagy időre félbeszakadt, s ennek technikája az újabbban eszközölt vegyelemzés daczára ma is ismeretlen. Az új technikában kivitt arczképek egy szerelmes pásztorfiúnak köszönhetik létezésüket, ki Olaszországban a *Vespignano* melletti *Colle*-ben őrizte a regényes vidéken a nyáját, mi közben vagy a pásztorsíp, vagy egy-egy mély sóhaj adott kifejezést lelke mély

fájdalmának, ha a déli órákban késett az a kis olasz leányka, ki naponta meghozta neki az ebédet, s kivel aztán lobogó pásztortűz mellett töltött néhány pásztorórát. Egy ily alkalommal a vidék egyik romba dőlt műemléke mellé vonult a szerelmes pár, hol a pásztorfiu hozzá látott a falatozáshoz, míg a leányka közvetlen a síma fal mellé ült. A fiú szeme bizonynyal többet tekintett a leányka arczába, mint a fazékba, s ime egyszerre csak megakad a szeme egy csodás tüneményen. A napsugarak a műemlék falára vetették a leány fejének árnyékát, mely ott profilben látszott, s a fiu egy széndarabbal rögtön utána rajzolta a körvonalakat.

Igy keletkezett az első arczkép, mint új művészeti ág. A pásztorfiu ezután folyton rajzolgatott és pedig mindig szerelme tárgyát, a leányka arczképét, míg végre ezt egyszer egy híres mester, a mezőn sétáló *Cimabue*, meglátta s a fiút magához vette. Ez a pásztorfiú *Giotto* volt, ki 1276-tól 1336-ig élt, s mint festő, szobrász és építész nagy tökélyre vitte, nagy befolyást gyakorolt az egész olasz festészetre, s ki nagyszabású compositiói, a felfogás és előadás tisztasága, a jellemzés szigora s a drámai élet kidomborítása által nemcsak mint nagy művész tett hírnévre szert, de jeles iskolát is alapított, mely hosszú időkre látta el az olasz művészetet mesterekkel.

Irodalom.

Mickiewicz. Még egyszer, néhány muló napra, feltámadt Európa-szerte az egykori lengyel cultus. A lelkesedés és részvét, mely egy egész nemzetnek vissza akarta adni hazáját, most koszorúival borítja el egyetlen egy lengyel koporsóját, a ki holtá után harminczöt esztendővel, visszaadatik hazájának. A lengyel nép megemlékezett nagy költőjéről, a ki a legsúlyosabb megpróbáltatások idejében, dalával új életet, új reményt fakasztott honfitársai szívében s míg távol száműzve, hontalanul bolygott, nem szűnt meg soha elvesztett hazájáért rajongani és utolsó lehelletéig táplálta a reményt, hogy felszabadult honába még vissza fog térhetni. A minek teljesedését az élő hiába várta, az a holt költőnek megadatott. Honi földben nyugodhatik. Végtelen hányattatások után megnyílik neki a krakói székesegyház királyi sirboltja, a hol a nemzet kegyelete virrasztani fog hamvai fölöt. Lengyelországban született, egész Európában bolyongott, Törökországban halt meg, francia földben pihentek hosszú ideig hamvai. Most végre valahára otthon van. A szabadság és a romantika költője volt. Költészete mélyen hatott korára és mélyen hat most is nemcsak népére, melynek nyelvén és melynek tragicumáról énekel, de egész Európára, mely besorozta őt harczosai közé és szellemét a magáénak vallja. A lenyeleknek ő a nagy hazafi, a ki haláláig küzdött nemzete felszabadításán; a nemzet dalnok, a kinek kobzán tovább él a régi, elvesztett dicsőség, a nagy, független Lengyelország, melynek képe új erőt ad a csüggedő, a felszabadult Lengyelországnak. Európa megszemélyesítőjét látja benne ennek a boldogtalan nemzetnek, mely egykor lelkesedésének, rajongásának tárgya volt, benne látja legtisztább megnyilatkozását azoknak a nagy éretnyeknek, melyek lelkesítették e nemzet iránt és azt a végtelen boldogtalanságot, mely részvétét keltette föl. A régi idők lezajlottak, Európa nem egy nép felszabadítására, hanem temetésre indul és megilletődve áll a nagy álmodó ravatala előtt.

A Petőfi-társaság pályázata, melyet az aradi vértanúkat dicsőítő s az október 6-iki szobor-leleplezéskor elszavalandó ódára tűzött volt ki, a héten dőlt el. Összesen 41 vers pályázott, melyek közül a bírálók (Bodnár Zsigmond, Palágyi Menyhért, Torkos László) többet találtak figyelemre méltónak, olyat azonban, mely «mind a három bírálónak lelkét megragadta volna», egyet sem. Hosszas vitakozás után mégis szavazattöbbséggel a pályadíj kiadását határozták el, még pedig a 6-ik számú műnek, mely «azon correct és tiszta hangú versek közé tartozik, melyek, bár ritkán ragadnak el bennünket, de mindig gyönyörködtetnek és zavartalan élvezettel olvashatni

őket.» A nyertes költemény szerzője, mint a jelíges levélke felbontásából kitűnt: *Palágyi Lajos*, ösmert fiatal költő. Egy szavazatot nyert «A tizenhárom» című pályamű. Ennek szerzője *Völgyi Gusztáv*.

Stanley könyve, melyet Emin pasa megszábadításáról irt az angol eredetivel egyidejűleg magyar fordításban is megjelenik *Ráth Mór* kiadásában. A világszerte nagy érdeklődéssel várt munka két testes kötetet tevő s fényesen illusztrált 40 füzetből fog állani. Az első füzet már ki is került a sajtó alól, a kiadó régi jó híréhez s a becses tartalomhoz méltó díszes kiállításban.

Az Egyetemes Regénytár legutóbb megjelent füzete *Heyse* Pálnak két nagyobb elbeszélését közli. Ugy a «Felejtethetlen szavak»-ban, mint a «Megosztott szív»-ben megtaláljuk *Heyse* összes nem közönséges írói erényeit, a melyek teljes érvényre jutnak a Fái J. Béla jeles fordításában.

A szerzői jogról szóló törvény értelmében alakított szakértő-bizottság elnökét, *Jókai Mórt* s eddigi tagjait *Csiky* gróf miniszter újabb hat évre ismét kinevezte. A bizottság elhunyt tagjainak *Apáthy Istvánnak* és *Knoll Nándornak* a helyét pedig dr. *Vécsey Tamás* egyet. tanárral és *Hornyánszky* Viktor akadémiai könyvtárus-sal töltötte be.

Visszautasított kitüntetés. A krakói művészeti akadémia a Barcsevski-díjat odaitélte *Siemiradzki* «Phryné»-jének. De a művész visszautasította a kitüntetést, azt adva okul, hogy díjakat a fiatal művészeknek kell adni buzdításul, nem pedig régi, ismert művészeknek, kik ily felkarolásra nem szorulnak. Mit szól ehhez *Szász Károly*?

Kölcsey szobra. A napokban egy n.-károlyi deputatio járt fenn Budapesten, hogy a Szatmárral való székhely-vitában a maga javára billentse a mérleget. Természetesen ez a deputatio is lakomázott, mint az már rendes szokás; a lakoma azonban egészen szokatlan lefolyást vett. A n.-károlyiak ugyanis nemcsak azzal főzték le a szatmáriakat, hogy vezérük gróf *Károlyi István* jóvoltából a «Nemzeti Casino» menüjét ették végig, hanem a pezsgőtől nekilelkesedve, megemlékeztek Szatmár vármegye egykori nagy fiáról, *Kölcsey* Ferenczről is és az ő emlékének állítandó szoborra nyomban majd 9000 frtot irtak alá. Ez a bőkezű lelkesedés ellenkezik ugyan a károlyi traditiókkal, de Szatmár csakugyan le van főzve.

Huszonöt éves jubilaumát ülte e napokban a N.-Váradon megjelenő «Familia» című román szépirodalmi lap, melynek *Volcanu* József a szerkesztője.

Magyar közmondásoknak két gyűjteményét is kapjuk egyszerre. Az egyiket *Sirisaka* Andor gyűjtötte s Pécsset adta ki egy testes kötetben. Gyűjtői buzgalma minden esetre dicséretet érdemel, sokkal kevésbbé azonban a kritikája és a magyar nyelvérzéke. Gyűjteményét hosszas, iskolás fejtegetéssel vezeti ugyan be a közmondásról, de ennek a fogalmával még sincs tisztában, s a «közmondás» gyűjtőszó alá foglalja ép úgy egyes íróknak épen nem népies axiomáit, mint a népnyelv tréfás vagy komoly metaphoráit. Ez azonban sokkal kisebb baj, mint az, hogy a «szokás-mondás»-ok törőlmetszett kifejezéseit és bájos rithmusát beleygőmöszöli a mai tudós-és journalista-nyelv *Prokrustes* agyába s bizony-bizony kinek a lába török ki, kinek a keze csonkul meg, de alig egy-kettő kerül ki épen a *Sirisaka* uram keze alól. Minden tekintetben szerencsésebb, logikusabb és magyarabb is az *Almásy* János gyűjteménye, melyet a Franklin-társulat adott ki. Sem teljességgel, sem a fölőlség hiányával ez sem dicsekedhetik ugyan s a szép hangját ez sem mindenkor teljesen híven kottázta le, de azért igen érdemes gyűjtemény, melyet nem csak a paedagogusok, hanem a philologusok is haszonnal forgathatnak.

A ref. egyházi énekes-könyv megújítására kiküldött bizottság elfogadta a *Fejes* István programját. E szerint az átdolgozásra nyílt pályázatot hirdetnek. A dolgozatokat előbb az egyházkerületek bírálják meg s a kiválogatottak kerülnek csak a hetes-bizottság elé, melynek tagjai: *Fejes* István elnök, *Szász Károly*, *Kiss Áron*, *Baksay Sándor*, *Lévay József*, *Szász Béla* és *Radács György*. Az elfogadott darabok szerzői megfelelő tiszteletdíjat kapnak.

Murai Károlytól, a «Virágfakadás» szerzőjétől új két felvonásos vígjátékot fogadott el a *Nemzeti színház* igazgatósága. A darab címe «Huszár-szerelem» s a tél folyamán kerül színre.

A nyári szinkörök ismét újdonságokkal próbálnak szerencsét. A budai arenában Czibulka operetteje: «*A szerencse lovagja*» csinál jó estétet hőbortos meséjével és fülbemászó zenéjével. Kevesebb sikert ért a városligeti szinkör újdonsága: a «*Szép Nádia*», melyet Deréki Antal ütött nyélbe. Csupa sentimentalis helyzet s hosszú lére eresztett párbeszéd, a miben a pezsdülni vágyó nyári publikumnak nem sok kedve telik.

A theatre français művészei, kik Bécsben nagy sikerrel vendég szerepeltek, Budapestre is eljönnek. Ez alkalomból sietnek Reichemberg k. a.-ról, a társaság divájáról följegyezni, hogy ő voltaképpen magyar nő, mert Temesvárott született s gyermekkorában költözött Párisba. Sajátságos, hogy életének ez a kis epizódja csak most, a budapesti vendéjátékok előtt jutott az eszébe a kisaszszonyoknak.

Számrejtvény.

- 9, 8, 1, 4, 1. Indus név — milliomos neve.
 9, 7, 8, 3. Gyümölcsöt érlel áldott heve.
 2, 3, 5, 4. Pergése kedves téli este.
 5, 2, 3. Egyformán fűz testet a testhe'.
 5, 8, 6, 2, 3. Nomád nép pihen alatta.
 6, 8, 3. Gyűjtőnév — illik sokakra.
 1, 2, 3. Mint vitéz, Arany alkotása.
 1—9. Mint koszorú — nincsen mása.

Talány.

— *Döbrösy Gyulától.* —

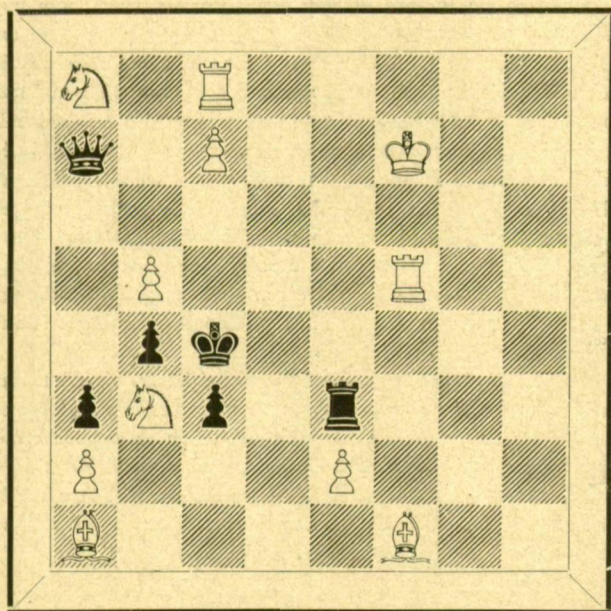
vőf
 B' T'

Sakk.

22. sz. feladvány.

Spóner Andortól N.-Lomniczon.

Sötét (6).

Világos (11).

Világos indul s a második lépésre matot mond.

A 18. számú feladvány megfejtése:

Világos		Sötét	
1. Fd4—h8	Bb1×b2†	1.	Fc1×f4
2. Va8—g2!	a4—a3	2. b2—b4†	Ff4—e5
3. Bd1×c1 m.		3. Fh8×e5 m.	

Helyesen fejtették meg: Scholze Riza, Kővári Sarolta, Weisz Hermin, Berliner Kálmán, Cselei Manó, Dárdai Aladár, Dákói István, Lantos István, Lantos Miklós, Rosenberg Samu, Zeisel János, E. M., J. S., M. Gy., A pesti sakk-kör és a budapesti sakköző társaság.

Heti posta.

Gödöllő. Cs. K. A névtelen levelekre vonatkozó megjegyzésünk nem nagysádat illette. Kérésére legcompetensebb választ Paulai igazgató úr adhatna, a ki tőzsomszédságában nyaral, és nemcsak a magyar szinpad termékeket ismeri tőről-hegyre, de a német szinpad igényeivel is tisztában van. Tudunkkal Dóczy Lajos az egyetlen magyar szinműíró, kinek művei meghonosodtak a német szinpadokon, de ezeket ő maga fordította le. Csiky is ismételve tett kísérletet, hogy a némettel pactáljon, de hasonló jó fordító hiányában kevés szerencsével. Tóth Ede «Falu rossza» le van fordítva, sőt, ha jól emlékszünk, Hamburgban elő is adták. Szigligeti «Trónkereső»-jét Schnitzer Ignác fordította és nyújtotta be a Burgba, hol elfogadták, előadták s meg is bukott. Bánk bán-nak is akadt fordítója, ha nem csalódunk, a jó öreg Dux Adolf személyében; de szinpadra sohasem került. A németek úgy vélekedtek, hogy ha saját Bánkbannusuk, melyet Grillparzer irt, nem tudott gyökeret verni, a magyar Bánk bánnak még kevesebb kilátása van a sikerre. Mindezek után érthetőnek fogja találni Nagysád, hogy szemben legjobb darabjaink balsikerével, némi tartózkodással felelhetünk kérdésére. Csak annyit mondhatunk, hogy Rákosi Jenő, Csiky, Berczik darabjai közt kétségkívül találni fog olyat, mely egyéni hajlamainak és esetleg a németek izlésének is megfelel. — **Őszinte.** Nem illetheti meg sem a férj neve sem czíme és jogosan csak leánykori családnévét használhatja. Ha más néven mutatják be társaságban, akkor ez lehet udvariassági actus, de semmikép sem correct. — **Körmöcz.** Mindenképen primitív dolog, a mely szóba sem jöhet. A redactiót pedig levele hangja után ítélve, olyan intézetnek tekinti ön, melynek hivatása a serdülő leányok helyesirásai hibáit kijavítani és stylgyakorlataikat nyelbeütni, a mi nagy tévedés Öntől. — **Kolozsvár.** *Historicus.* Hol késik az éji homályban? A történelmi vadászatok úgy látszik nekünk kell végrehajtanunk. **Budapest.** S. J. Ismét egy tekintélyes csomag kézirat! Csodáljuk kitartását. Fájdalom, az «Éjjel az erdőn» is egy kétségbeejtő gyöngye pillanat szüleménye. Nem egyik híres regényíró-nőnknel puskázott Ön? — **Budapest.** *Székelly Dezső* urnak. Bekötési táblákról gondoskodni fogunk. Kitévő művésznők: Roskovics Ignác készíti hozzá a skizzeket, de mindenesetre beletelik még néhány hét, míg a kötések expediálható állapotban lesznek.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: **Kiss József.**

Főmunkatárs: **Justh Zsigmond.**

Szines selyemkelméket 60 krtól 7.65 krig méterenként — sima és mintázott 2500 különböző fajtában és színben — darab vagy ruhaszám bér és vámmentesen küld **HENNEBERG G.** cs. és k. udv. szállító gyári raktára **Zürichben.** Minták kívánatra küldetnek. Levelek 10 kros bélyeggel bérmentesítendőek.

VÁROSLIGETI SANATORIUM

Budapest, VI, Hermina-út 9.

Miniszterileg engedélyezett intézet minden állásu **magán szülő és beteg nők** számára. — Ápolási díj (teljes ellátással és orvosi felügyelettel) 3—6 frtíg egy napra.

Dr. Szalárdi Mór, Dr. Temesváry Rezső,
 igazgató orvosok.